

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

RESİM ANASANAT DALI

SOKAK SANATINDA STENCİL TEKNİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAMAZAN BOZDAĞ

Tez Danışmanı

DR. ÖĞR. ÜYESİ EZGİ YEMENİCİOĞLU NEGİR

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

RESİM ANASANAT DALI

SOKAK SANATINDA STENCİL TEKNİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAMAZAN BOZDAĞ

Tez Danışmanı
DR. ÖĞR. ÜYESİ EZGİ YEMENİCİOĞLU NEGİR

ÇANAKKALE – 2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Ramazan BOZDAĞ

24/08/2022

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması s¼recinde bana olan yardımlarından ve desteklerinden dolayı danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Yemenicioğlu Negir' e, eğitim öğretim hayatım boyunca benim üzerimde emeği bulunan hocalarıma, sonsuz teőekk¼rlerimi sunarım.

Hayatımın her anında bana maddi manevi destek olan, beni yetiőtiren değerli aileme ve özellikle üzerimde oldukça fazla emeği bulunan saygıdeğer annem Dilek Bozdağ' a en içten minnet ve teőekk¼rlerimi sunarım.

Çocukluğumuzdan beri bizleri büy¼t¼p pek çok őey öğreten sokaklara, sokaklarda tanıştığım birlikte üretip birlikte var olduğum arkadaşlarıma ve tüm bunları deneyimlememe sebep olan graffiti k¼lt¼r¼ne sevgi ve saygılarımı sunarım.

Samet Duruyol anısına...

Ramazan Bozdağ
Çanakkale, Temmuz 2022

ÖZET

SOKAK SANATINDA STENCİL TEKNİĞİ

Ramazan Bozdağ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Resim Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ezgi YEMENİCİOĞLU NEGİR

30/07/2022, 86

Graffiti sokak sanatı kültürünün bir parçası ve ana unsuru olarak görülmektedir. 1960'ların sonunda gençlik hareketlerinin eylemleri sonucunda kazanılmış özgürlük ortamı ve özellikle kentlerde toplumsal yıkımlar yaratan ekonomik sıkıntılar, Amerika'da New York gettolarında yeni bir dışavurumsal ifade söylemi yaratmıştır. Graffiti böylece önem kazanmış ve gelişim göstermiştir.

Graffiti ve stencil için tarihte insanın görsel anlatımına yönelik ilk örnekler olarak mağara duvarlarındaki betimlemeler gösterilebilir. Bu çalışmada sokak sanatının graffiti ile olan bağlantısı araştırılıp, stencilin çeşitli uygulama teknikleri incelenmiştir. Türkiye ve Dünya'da sokak sanatı kültürü içinde stencil tekniğinin ve bu teknikle üretilmiş örneklerin bir araştırma ile derlenmesi, sokak sanatı çalışmalarının kalıcı olmaması açısından önem taşımaktadır.

Bir Roma şehri olan Pompeii'deki duvar yazılarından, günümüzdeki modern anlamdaki graffiti formunun doğuşu ve bir sanat formuna dönüşmesi süreçleri irdelenmiştir. Graffitinin gelişim süreçlerindeki önemli stilleri, yaratıcıları ve popüler graffiti sanatçıları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ardından sokak sanatının artık graffitiden farklı bir üretim formu olmaya başlaması ve gelişen sokak sanatının estetik ve kuramsal felsefesinin oluşumu üzerinde durulmuştur. Stencil tekniğinin tarihteki ilk örneklerinden ve çeşitli toplumlardaki kullanım amaç ve yöntemlerinden bahsedilmiş, sanat tarihindeki önemli uygulama örneklerine yer verilmiştir. Araştırmada küresel ve yerel sokak sanatçılarının çalışmalarıyla, özgün tekniklerine detaylı bir biçimde değinilmiştir. Stencil tekniğinin sokak sanatında

kullanımı, diğer kültür, teknik ve akımlar ile olan etkileşimleri irdelenmiş, bu bağlamdaki çalışmalar, konu ve ifade açısından estetik form olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Stencil, Sokak Sanatı, Graffiti

ABSTRACT

STENCİL TECHNIQUE IN STREET ART

Ramazan BOZDAĞ

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Arts in Painting

Advisor: Asst. Prof. Ezgi YEMENİCİOĞLU NEGİR

30/07/2022, 86

Graffiti is seen as a part and main element of street art culture. At the end of the 1960s, the atmosphere of freedom gained as a result of the actions of the youth movements and the economic problems that created social destruction especially in the cities created a new expressionist discourse in the New York ghettos in the USA. Thus, graffiti gained importance and developed.

For graffiti and stencil, the depictions on cave walls can be shown as the first examples of visual expression of human beings in history. In this study, the connection of street art with graffiti was investigated and various application techniques of the stencil were examined. The compilation of the stencil technique and the examples produced with this technique in street art culture in Turkey and in the world, is important in terms of the fact that street art works are not permanent.

From the graffiti in Pompeii, a Roman city, the birth of today's modern graffiti form and its transformation into an art form were examined. Important styles, creators and popular graffiti artists in the development process of graffiti are discussed in detail. Then, it was emphasized that street art began to be a different production form than graffiti and the formation of the aesthetic and theoretical philosophy of the developing street art. The first examples of the stencil technique in history and the purposes and methods of use in various societies are mentioned, and important application examples in the history of art are included. In the research, the works of global and local street artists and their original techniques are discussed in detail. The use of the stencil technique in street art and its interactions with other cultures, techniques and movements were examined, and the works in this context were evaluated as an aesthetic form in terms of subject and expression.

Keywords: Stencil, Street Art, Graffiti

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Tarihsel Süreçlerde Graffitinin İzleri.....	1
1.2. Kilroy Was Here İfadesi	3
1.3. Hip-Hop Kültürü ve Modern Graffitinin Doğuşu	4
1.4. 1980'ler Style Wars Dönemi	12
1.5. Sokaklardan, Galerilere; Graffiti	13

İKİNCİ BÖLÜM

SOKAK SANATI

16

2.1. Sokak Sanatı Üretim Teknikleri.....	19
2.1.1 Sticker.....	19
2.1.2 Stencil	20
2.1.3 Poster	22
2.1.4 Mural	24
2.1.5 Gerilla Enstalasyon	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOKAK SANATINDA STENCİL

29

3.1. Blek le Rat.....	32
3.2. Banksy.....	35
3.3. Shepard Fairey.....	38
3.4. C215.....	41
3.5. Logan Hicks	43
3.6. Stan Lex.....	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE SOKAK SANATINDA STENCİL

48

4.1. Türkiye Sokak Sanatında Stencil Örnekleri.....	48
4.1.1. İzinsiz	48
4.1.2. No More Lies	51
4.1.3. İllstencil.....	53
4.1.4. Mad Stencil	55
4.2. Kişisel Uygulamalar	58

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER

76

KAYNAKÇA	78
ÖZGEÇMİŞ	I

RESİMLER LİSTESİ

Resim No	Resim Adı	Sayfa No
Görsel 1	Fransa'daki Lascaux Mağarasındaki hayvan resimleri	2
Görsel 2	Pompeii kentinde duvara yazılmış bir seçim sloganı	2
Görsel 3	Amerikan Ulusal II. Dünya Savaşı Anıtında Bulunan "Kilroy Was Here" Gravürü	3
Görsel 4	Dez a.k.a. Dj Kay ve Ekibi, Bronx New York, 1982	5
Görsel 5	New York Times'da yayımlanan 'Taki 183 Spawns Pen Pals' adlı makale	7
Görsel 6	"Metrodaki Polisler" Martha Cooper 1981 New York	8
Görsel 7	Graffiti Stilleri ve Stillerin Yaratıcıları	9
Görsel 8	Phase 2'nun yıllar içinde basitten daha karmaşık bir yapıya doğru evrilen sketchleri (1971-1979)	10
Görsel 9	Duster Lizzie Whole Car, 1982	11
Görsel 10	Style Wars Belgesel Afışı	12
Görsel 11	Dondi'nin Güney Bronx Trenine Yaptığı "Children of the Grave Part Two" Çalışması, Martha Cooper 1980, New York	13
Görsel 12	Patti Astor, Fun Galeri'de Keith Haring'in "The Smurfs" ve "LA II" işleri ile, 1983	14
Görsel 13	Daniel Feray Diyagramı	15
Görsel 14	Keith Haring New York Metro İstasyonunda Çizerken	16
Görsel 15	Banksy'nin Gazze'ye yaptığı çalışma, 2015	17
Görsel 16	Berlin'deki Urban Nation Museum'da bulunan stickerlar ile kaplı bir pano, 2017	20
Görsel 17	C215, Ukrayna, 2022	21
Görsel 18	Swoon, Los Angeles, 2018	22
Görsel 19	Shepard Fairey "OBEY", Kopenhag Danimarka, 2017	23

Görsel 20	Shepard Fairey'nin "OBEY" kampanyası posteri, Soho New York, 2009	24
Görsel 21	Etam Cru Mural Çalışması, Oslo / Norveç 2014	25
Görsel 22	M-city, Chazme 718 ve Sepe'nin Mural İstanbul Etkinliği Kapsamında Yel değirmeni Mahallesinde Yaptıkları Mural Çalışması, Kadıköy / İstanbul 2014	26
Görsel 23	Banksy'nin Londra Soho Meydanında bulunan "Harap Edilmiş Telefon Kulübesi" çalışması, 2005	27
Görsel 24	Arturo Di Modica'nın gerilla enstalasyon çalışması olan "Charging Bull" eseri, Wall Street'in ünlü bir simgesi olmuştur, 2020	27
Görsel 25	Joshua Allen Harris'in çöp poşetlerinden tasarlayıp havalandırmaların üzerine yerleştirdiği gerilla enstalasyon çalışması, New York, 2008	28
Görsel 26	Endonezya'daki Maros-Pangkep Mağarasında bulunan el şablonları günümüzden 35.000 yıl öncesine tarihlenmiştir.	29
Görsel 27	Arjantin'de bulunan "Cueva de las Manos" "Eller Mağarası", M.Ö. 7300'lere tarihlenmiş olan el izleri. 2005	30
Görsel 28	Japonya'da Katazome tekniği ile desenleri basılmış Kimono, 19.yy başları	30
Görsel 29	Japonya'da Katazome tekniği ile desenleri basılmış Kimono, 19.yy başları	30
Görsel 30	Henry Matisse'in tümünü Pochoir tekniği ile çalıştığı Jazz kitabında bulunan "Le clown" "Palyaço" isimli illüstrasyon çalışması, 1947	31
Görsel 31	Blek'in ilk dönemlerinde ürettiği sokakları istila etmiş sıçan şablonları, Paris, 1985-1982	32
Görsel 32	Blek'in ilk dönemlerinde ürettiği sokakları istila etmiş sıçan şablonları, Paris, 1985-1982	37
Görsel 33	Blek'in ikonik çalışmalarından olan şablonları, Çek Cumhuriyeti, 2000'ler	33
Görsel 34	Blek'in Fareli Köyün Kavalcısı isimli mural çalışması, Çek Cumhuriyeti, 2017,	33

Görsel 35	Blek'in Fareli Köyün Kavalcısı isimli mural çalışması, Çek Cumhuriyeti, 2017,	33
Görsel 36	Blek Le Rat, "After The Apocalypse" "Kıyametten Sonra" Serigrafı Baskı, 2017	34
Görsel 37	Blek Le Rat, Evsiz Adam ve Köpek Posterı, Londra, 2000'ler	34
Görsel 38	Banksy, İkea Punk, Güney Londra, 2009	35
Görsel 39	Banksy'nin İsrail-Filistin duvarına yaptığı "Tatil Enstanteneleri" resimlerinden örnekler, 2005	36
Görsel 40	"Picasso Quote", 2009	36
Görsel 41	Banksy, Flower Chucker, 2005, Filistin	37
Görsel 42	Shepard Fairey, Andre the Giant Obey posterleri	37
Görsel 43	Shepard Fairey, Andre the Giant Obey posterleri	38
Görsel 44	Shepard Fairey, Çin Askerleri kolaj posterleri, 2007	39
Görsel 45	Shepard Fairey, "Defend Dignity" Mural, Los Angeles, 2009	40
Görsel 46	Shepard Fairey, Barrack Obama "Hope" Baskılarını imzalarken, Los Angeles, 2009	40
Görsel 47	C215 Stencil Çalışması	41
Görsel 48	C215'in İstanbul'da bulunan Stencil Çalışması, 201	42
Görsel 49	C215'in Henri Leclerc portresi, 2022	42
Görsel 50	Logan Hicks It's Never Really Quiet (yellow), 2012	43
Görsel 51	Logan Hicks'in Houston Street'de bulunan mural çalışması, 2016	44
Görsel 52	Logan Hicks'in Houston Street'de bulunan mural çalışmasının detay görüntüsü, 2016	44
Görsel 53	Stan Lex, The Church, Mentana / Roma 2016	45
Görsel 54	Stan Lex, Living Walls, Atlanta, 2012	46
Görsel 55	Stan Lex, Outer Spaces, Poznan/Polonya, 2012	46
Görsel 56	Stan Lex, Luis Elizondo Auditorium, Monterrey/Meksika, 2017	47
Görsel 57	İzinsiz, Kabataş / İstanbul, 2018	48

Görsel 58	İzinsiz, Eminönü / İstanbul, 2018	49
Görsel 59	İzinsiz, “Muz Cumhuriyeti”, Karaköy / İstanbul, 2016	49
Görsel 60	İzinsiz & Canavar , “Mutsuzluğun Resmi”, Beşiktaş/İstanbul, 2021	50
Görsel 61	İzinsiz, “Birleşik İsyen Marketleri Kaynatmalık Taş”, İstanbul, 2020	50
Görsel 62	No More Lies, Beşiktaş/İstanbul, 2016	51
Görsel 63	No More Lies, Paris/Fransa, 2016	51
Görsel 64	No More Lies, İstanbul Comic Art Festival, Beşiktaş/İstanbul, 2019	52
Görsel 65	No More Lies, Fatih/İstanbul, 2017	52
Görsel 66	ill stencil, Infection, İstanbul, 2018	53
Görsel 67	ill stencil, reAd, İstanbul, 2017	53
Görsel 68	ill stencil, Baloon Guns, 100x60cm Tuval üzerine Sprey ve Akrilik Boya, 2016	54
Görsel 69	ill stencil, 2016	54
Görsel 70	Mad Stencils, Hidden Reality, İstanbul, 2020	55
Görsel 71	Mad Stencils, District N 34°, İstanbul, 2019	56
Görsel 72	Mad Stencils, Knockout, İstanbul, 2017	57
Görsel 73	Mad Stencils, Fall of Man, İstanbul, 2018	57
Görsel 74	Ramazan Bozdağ, Society, Tuval Üzerine Sprey Boya, 135 x 90 cm, 2020	59
Görsel 75	Ramazan Bozdağ, Old Society, Tuval Üzerine Sprey Boya, 135 x 90 cm, 2021	60
Görsel 76	Ramazan Bozdağ, Yarenli Jimi, Tuval Üzerine Akrilik ve Sprey Boya, 90 x 100 cm, 2019	61
Görsel 77	Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Tuval Üzerine Sprey Boya, 100 x 110 cm, 2021	62
Görsel 78	Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Tuval Üzerine Sprey Boya, 100 x 110 cm, 2021	63

Görsel 79	Ramazan Bozdağ, O.G., Tuval Üzerine Sprey Boya, 60 x 70 cm, 2020	64
Görsel 80	Ramazan Bozdağ, Napoleon di Buonaparte, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 90 x 100 cm, 2020	65
Görsel 81	Ramazan Bozdağ, Napoleon di Buonaparte, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 90 x 100 cm, 2020	66
Görsel 82	Ramazan Bozdağ, Der Schrei der Natur, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 90 x 100 cm, 2020	67
Görsel 83	Ramazan Bozdağ, Pray, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 41 x 47 cm, 2021	68
Görsel 84	Ramazan Bozdağ, Ready to Eat, Tuval Üzerine Sprey Boya, 40 x 40 cm, 2020	69
Görsel 85	Ramazan Bozdağ, Ready to Eat - I, Tuval Üzerine Sprey Boya, 40 x 40 cm, 2020	70
Görsel 86	Ramazan Bozdağ, Sadri Alışık, 300gr. Bristol Kağıt Üzerine Sprey Boya, 50 x 70 cm, 2020	71
Görsel 87	Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Karton Üzerine Sprey Boya ve Akrilik Boya, 41 x 48 cm, 2021	72
Görsel 88	Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Karton Üzerine Sprey Boya ve Akrilik Boya, 41 x 48 cm, 2021	73
Görsel 89	Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 50 x 70 cm, 2021	74
Görsel 90	Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 50 x 70 cm, 2021	75

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

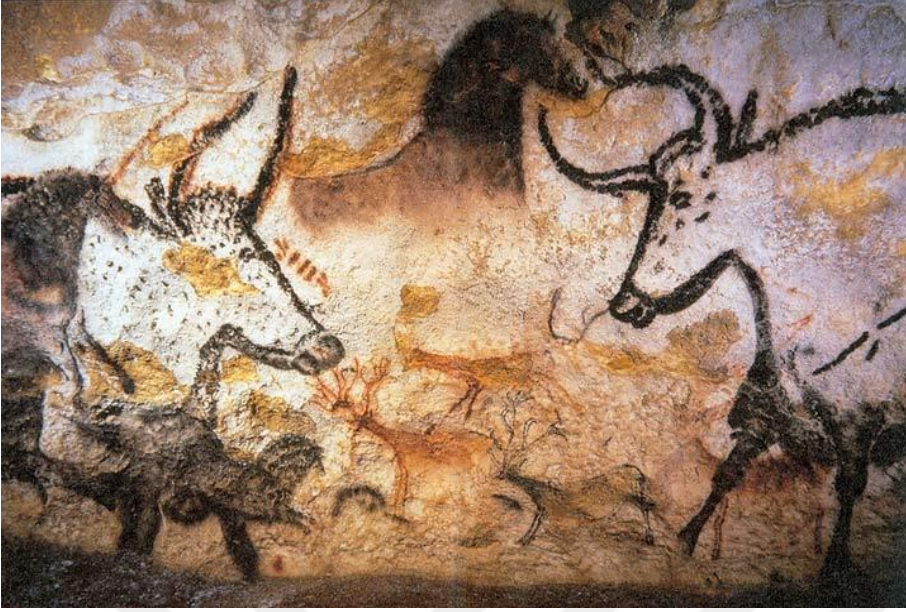
Bu tez çalışmasında insanlık tarihi boyunca pek çok amaç doğrultusunda kullanılan bir teknik olan şablon, stencil tekniği; geçmişi tarihöncesi dönemlerdeki mağara resimlerine kadar uzanan ve farklı kullanım alanlarına sahip bir ifade biçimi olagelmıştır. Geleneksel Japon kumaş baskı tekniklerinden, çeşitli dönemlerde duvarların ve zeminlerde uygulanan dekoratif çalışmalarına, askeri mühimmat sandıklarında kullanımından, baskı ve resim sanatında çeşitli dönemlerde farklı sanatçılar tarafından kullanılmasına kadar pek çok alanda kullanım sağlanmıştır.

İnsanlık var olduğu günden itibaren bulunduğu çevreyi şekillendirmiş, beşeri yöntemlerle onu değiştirmiş, etkilemiş ve etkilenmiştir. Yaşadığı mekanlarda çeşitli izler bırakmıştır. Bunlar av sahneleri, dinsel törenler, yazılı ya da görsel öğeler olmakla birlikte, yerleşik hayatta da propaganda aracı olarak kullanılmıştır. İnsanlığın iz bırakma, varlığını kanıtlama ve “buradaydım” deme arzusu onu ölümsüz kılmıştır. Bu arzu tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar uzanan bir “varlık” geleneğine dönüşmüştür.

“Graffiti kelime olarak eski Yunan etimolojisindeki graphein (yazma) kelimesinden türetilmiştir. Daha sonra da İtalyanca’daki sgraffito, graffito (kazınmış yazı, çizim) kelimesinden günümüze dek değişime uğrayarak “graffiti” olarak ulaşmıştır” (İnal, 2011: 3).

1.1. Tarihsel Süreçlerde Graffitinin İzleri

Günümüzde graffiti tarihinin başlangıcı olarak insanlığın en eski ifade biçimlerinden olan mağara resimleri örnek gösterilmektedir. M.Ö. 15 000 – 13 000 yıllarına kadar uzanan bir geçmişi vardır. Mağara duvarlarına ve tavanlarına yapılmış olan çeşitli av sahneleri, hayvan çizimleri toplumların inançlarını betimleyen çizimler mevcuttur.

Görsel 1. Fransa'daki Lascaux Mağarasındaki hayvan resimleri.

Fransa'daki Lascaux Mağaraları, İspanya'daki Altamira Mağarası, Endonezya'daki Maros Mağarası önemli örneklerin bulunduğu merkezlerdir. Mağaralara yapılan resimlerle birlikte farklı pek çok el silüetine de rastlamak mümkündür. Bu el izleri adeta kendi bedeninden bir iz bırakıp buradaydım mesajı vermektedir.

Bir Roma kenti olan Pompeii, bizlere insanların izinsiz olarak duvarlara yazılar yazdığı en eski örnekleri sunmaktadır.

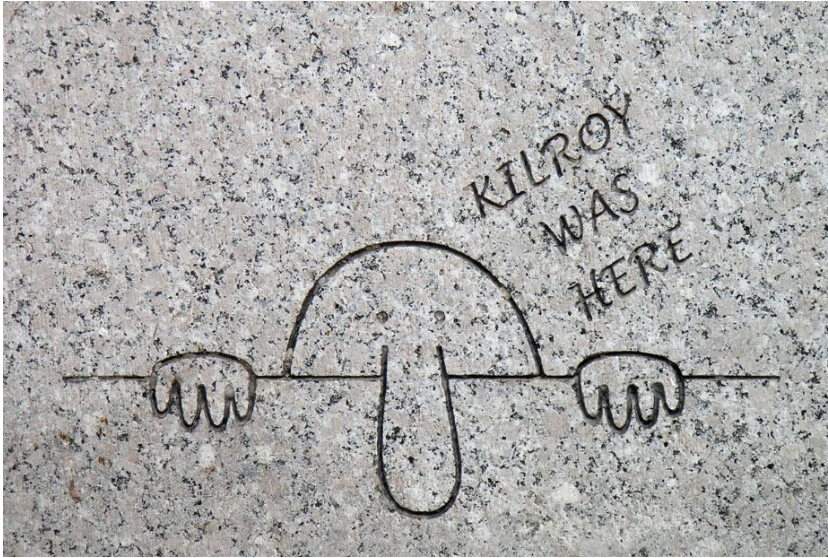

Görsel 2. Pompeii kentinde duvara yazılmış bir seçim sloganı.

“Pompeii’de hayatta kalmayı başarmış 11.000 civarı graffiti örneğinin yarıya yakını, ev, dükkan, fırın, genel ev, çuhahane, gladyatör arenaları gibi özel veya kamusal alanların iç veya dış duvarlarına yapılmıştır” (Keegan, 2014: akt. Balamber, 2015: 28). Mağara resimleri döneminden beri devam eden iz bırakma ve kendini ifade dürtüsünün örneği niteliğinde olan Pompeii sokakları, sık sık rastlanan siyasi propaganda yazılarını ve çizimleri sergilemektedir. Bu yazılar kimi zaman propaganda maksatlı olmakla birlikte yerel halk için de duvar yazıları bir nevi iletişim aracı olmaktadır.

1.2. Kilroy Was Here İfadesi

Kilroy Was Here ifadesinin graffiti tarihindeki önemi ise, grafitinin en temel amacı olan “buradaydım” mesajı vererek iz bırakmış olmasıdır. Bir yandan binlerce yıldır insanların iz bırakma dürtüsünün bir örneği, bir yandan da yazısal olarak “tag” (Graffiti yapan kişiler tarafından çeşitli malzemeler yardımı ile yüzeye aktarılan imza, mahlas) teriminin erken bir örneği niteliğindedir.

Görsel 3. Amerikan Ulusal II. Dünya Savaşı Anıtında Bulunan “Kilroy Was Here” Gravürü

İkinci Dünya Savaşı yıllarında karşımıza çıkan ve ikonlaşan bir simge haline gelen Kilroy Was Here imajı ABD askerlerinin sıklıkla kullandığı ve kendi aralarında efsaneleştirdikleri bir ifadeydi.

Oxford İngilizce sözlüğü bu ifadede adı geçen Kilroy'un efsanevi ve mistik bir kişinin adı olduğunu ve gerçek bir insanın olmadığını (World Wide Words: Kilroy Was Here) söylese de, genel kanı bu kişinin Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne bağlı Tersane Müfettişi olan James J. Kilroy olduğu yönündedir. Efsaneye göre gemilerin yapım işlemleri bittikten sonra Kilroy Gemileri tebeşirle işaretlermiş. Gemiler tersaneden ayrılıp göreve başladığında gemilerdeki mürettebat bu işaretlere anlam verememiştir. Sonrasında askerler bu işareti ele geçirilen bölgelere, bombaların üzerine ve çeşitli yerlere yazmaya başladılar. Bir süre sonrasında bu simgeleşerek askerler arasında bir sembole dönüşmüştür.

“Kilroy'un adını Stalin dahi duymuştur. 1945 yılındaki Potsdam Konferansı sırasında, Stalin'in v.i.p. banyosunda Kilroy Was Here ifadesi bulması üzerine yardımcılara Kilroy'un kim olduğunu bulmaları hakkında emir verdiği bilinmektedir” (Armstrong, 2019: 32).

2004 yılında açılan Amerikan Ulusal II. Dünya Savaşı Anıtında “Kilroy Was Here” gravürü bulunmaktadır.

1.3. Hip-Hop Kültürü ve Modern Graffitinin Doğuşu

Graffiti, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden şekillenen toplumun ekonomik ve sınıfsal olarak çeşitli sorunlar yaşamasının ardından, sosyal ve politik bunalım ortamında modern bir ifade biçimi olarak yeniden doğmuştur.

Görsel 4. Dez a.k.a. Dj Kay ve Ekibi, Bronx New York, 1982

1970'li yılların başında New York'un Bronx, Queens ve Harlem gibi dış mahallelerdeki toplu sosyal konut projelerinde ikamet eden Afro ve Latin Amerikalı insanların yaşadıkları ekonomik geçim sıkıntıları, sosyal hayatta maruz kaldıkları ırkçılık, adaletsizlik ve düzensizlikle birlikte ikinci sınıf insan muamelesine karşı bir dışavurum söylemi olarak hiphop kültürü ortaya çıkmıştır.

Hiphop kültürü getto yaşamıyla birlikte var olmuş ve bundan her zaman beslenmiştir. Sokaklarda ve parklarda yapılan partilerde gelişen rap müzik, break dans, dj'ing ve graffiti, Hiphop kültürünün dört ana elementi olmuştur. Bu elementler sokaklarda icra edilen ve sokakta gelişen tekniklerdir.

Rap müzik protest söylemleriyle barışçıl, herkes için eşit ve adil bir yaşam talebinde bulunarak, içinde oldukları toplumsal sınıfın tüm yaşam zorluklarını gerçekçi ve çarpıcı bir dille ortaya koymuştur. Tüm bu gelişen olaylar sırasında New York sokaklarında bir isim dikkatleri çekmektedir. Taki 183.

Taki 183, New York’da yaşayan Yunan Asıllı bir kuryedir. İşi gereği s¼rekli aktif olarak farklı sokaklara ve farklı b¼lgelere seyahat halindedir. Gerçek adı Demetrius’un kısaltması olan Demetaki’den “TAKI” ismini, oturduğu evin sokak numarası olan “183” ile birleştirip, “TAKI 183” tagini bulmuştur. Seyahat halinde olduğu s¼re boyunca, g¼n i¼inde bindiği her trene, gittiği her sokağa TAKI 183 yazmaya başladı. Bir s¼re sonrasında bu bireysel başlayan eylem diğer insanların da katılımıyla b¼y¼m¼ř ve Taki sokaklarda tanınır olmuştur.

New York’un farklı b¼lgelerinde yaşayan insanlar TAKI-183 hakkında The New York Times’daki yayınlanan bu makaleyi ve metrolarla sokaklardaki taglerini g¼rd¼kten sonra yazmaya karar vermiş ve kendi b¼lgesini, sokağını, takma adını t¼m New York’a duyurmak, Anonim bir fenomen olmak istemişlerdir.

The New York Times

NEW YORK, FRIDAY, JUL. 21, 1971

'Taki 183' Spawns Pen Pals

Taki is a Manhattan teenager who writes his name and his street number everywhere he goes. He says it is something he just has to do.

His TAKI 183 appears in subway stations and inside subway cars all over the city, on walls along Broadway, at Kennedy International Airport, in New Jersey, Connecticut, upstate New York and other places.

He has spawned hundreds of imitators, including Joe 136, BARBARA 62, EEL 159, YANK 135 and LEO 136.

To remove such words, plus the obscenities and other graffiti in subway stations, it cost 80,000 man-hours, or about \$300,000, in the last year, the Transit Authority estimates.

"I work, I pay taxes too and it doesn't harm anybody," Taki said in an interview, when told of the cost of removing the graffiti.

And he asked: "Why do they go after the little guy? Why not the campaign organizations that put stickers all over the subways at election time?"

Withholds Last Name

The 17-year-old recent high school graduate lives on 183d Street between Audubon and Amsterdam Avenues. He asked that his last name not be disclosed. Taki, he said, is a traditional Greek diminutive for Demetrius, his real first name.

"I don't feel like a celebrity normally," he said. "But the guys make me feel like one when they introduce me to someone. 'This is him,' they say. The guys know who the first one was."

Taki said that when he began sneaking his name and street number onto ice cream trucks in the neighborhood early last summer, nobody else was writing similar graffiti.

"I didn't have a job then," he said, "and you pass the time, you know. I took the form from JULIO 204, but he was doing it for a couple of years then and he was busted and stopped."

'He's the King'

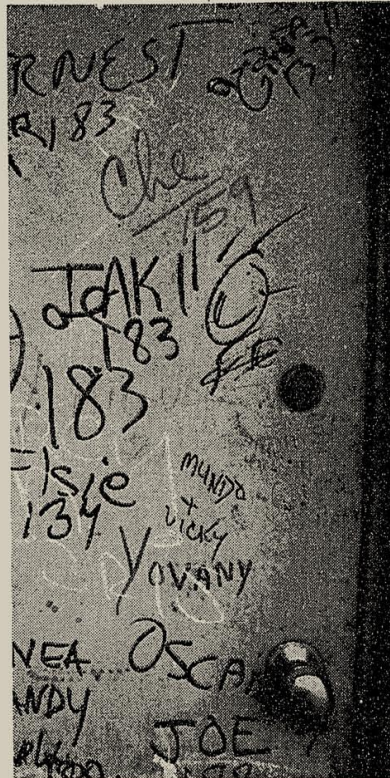
"I just did it everywhere I went. I still do, though not as much. You don't do it for girls; they don't seem to care. You do it for yourself. You don't go after it to be elected President."

He said he had no idea how many times he had written his name.

Other teen-agers who live on his block are proud of him. "He's the king," a youth lounging on a doorstep said.

"It's got everybody doing it," added Raymond Vargas, a 16-year-old with Afro-style hair. "I like to write my name every once in a while, but not in places where people can get to it and alter it." He said he writes RAY A.O.—for All Over.

Graffiti have had a long history in the city's subways. Kilroy, who was everywhere in World War II, left his mark along with the mus-

The New York Times/Dan Hoan Charles Taki, who began sneaking his name onto ice cream trucks last summer, has widened his field and won imitators. These marks are on door on 183d Street, where he lives.

taches drawn on advertising posters and various obscenities.

Officials said, however, that the problem had mushroomed during the last two years.

It is also harder to deal with. The Magic Marker and other felt-tip markers are considered indelible on concrete and other rough surfaces in subway stations. Those surfaces are painted over to remove graffiti.

Inside subway cars, new high-powered cleaners can remove almost anything from the polished metal surfaces except India ink.

Floyd Holoway, Transit Authority patrolman who is second vice president of the Transit Patrolmen's Benevolent Association, said that most graffiti appeared just before and just after school hours.

"It's not a major crime," he said. "Most of the time they don't try to talk their way out if they're caught."

He said he had caught

teen-agers form all parts of the city, all races and religions and all economic classes.

The actual offense, the Transit Authority police said, is classed as a violation because it is barred only by Transit Authority rules, not by law. Anyone older than 16 who is caught would get a summons, a spokesman said.

Was Suspended Once

Taki said he had never been caught in the subways. He was once suspended from Harran High School for a day for writing on walls, though, and a Secret Service agent once gave him a stern lecture for writing on a Secret Service car during a parade.

The youth, who said he would enter a local university in September, conceded that his passion for graffiti was not normal. "Since there are no more student deferments, maybe I'll go to a psychiatrist and tell him I'm TAKI 183. I'm sure that will be enough to get me a psychological deferment."

But he added: "I could never retire. I still carry a small Magic Marker around with me."

Görsel 6. “Metrodaki Polisler” Martha Cooper 1981 New York

Bir süre sonra yeni writerlar ortaya çıkmış, akım bir çığ gibi büyüyerek devam etmiştir. JULİO 204, FRANK 207, 136 JOE bu dönemde tanınan “writerlar” dandır. (Writer: graffitide yazılamayı yapan, graffiti sanatçısı anlamına gelen terim)

Writerlar isimlerini kendi semtleri dışına taşımak ve olabildiğince fazla insan tarafından görünürlüğe erişmek için şehrin farklı semtlerinde ve farklı metro hatlarında tag atmaya başlamışlardır. Farklı writerlar ile olan etkileşimlerini arttıran bu sistem bir yöne günde milyonlarca New York’lu tarafından isimlerinin okunması da demektir. “Seslerini duyurma, birey olarak var olduklarını gösterme amacıyla graffitiyi bir dil olarak benimseyen azınlık gençler, müziğin de (hip-hop, rap, punk vb.) etkisiyle başkaldırıyı sokaklara taşımıştır” (Karaaslan, 2008 akt. Cansız,2012: 30).

Artan writer sayısı ve metrolarda atılan taglerin çoğalmasının ardından artık writerlar daha özgün ve dikkat çekici tagler tasarlayıp bunları geliştirmişlerdir. Artık tipografik kurallar ve çeşitli tamamlayıcı süsleme öğeleri işin içine dahil olmuştur. Bununla birlikte graffiti artık yavaş yavaş form değiştirip “tag” formundan “piece” e geçiş yapacaktır. (Piece: pek çok detayı bulunan duvara yapılmış graffiti). Harfler daha kalın, iç boyamalar daha renkli ve çeşitli desenlerle süslenmiş oldu.

Görsel 7. Graffiti Stilleri ve Stillerin Yaratıcıları

Rekabet ortamında gelişen tag stilleri ve harf tarzları gittikçe özgünleşerek birer stile dönüşmüştür. Bu stillerin geliştiricileriyle birlikte, özgün stil isimleri de bu dönüşüm içinde şekillenmiştir.

“Broadway tarzı; Philadelphia’lı TOPCAT 126 tarafından ortaya konulmuştur. Bu tarzda harfler; blok harfler, eğik harfler ve ‘block busters’ olarak evrim geçirmişlerdir. PHASE 2, daha sonra, yaygın olarak bubble letters olarak bilinen softie letters (Kabarcık harf)’a kayacaktır. Kabarcık harf ve Broadway tarzı gerçek parçaların en erken örnekleridir ve bu nedenle pek çok tarzın temeli olmuşlardır. Ardından oklar, kıvrımlar, bağlantı bükümlü harflerle süslemişlerdir. Bu oluşum karmaşıklaşarak Mechanical (mekanik) ya da Wild Style (vahşistil / tarz) yazı için temel olmuştur” (Erdoğan, 2009: 67).

Görsel 8. Phase 2'nun yıllar içinde basitten daha karmaşık bir yapıya doğru evrilen sketchleri (1971-1979)

O güne kadar tipografik tasarımlar dışında buna benzer bir harf tasarlama girişimi halk tarafından yapılmamış olduğundan yapılacak her tasarım writer'ın hayalgücüne dayanıyordu. Bu durum writerların kendileri ve semtleriyle özdeşleşen özgün stillerin doğmasına sebep olmuştur.

Görsel 8. bizlere Phase 2 isimli writer'ın yıllar içerisinde harf stilindeki değişimi göstermektedir. “Soft style” ile başlayıp yıllar içerisinde “Hard style” olarak adlandırılan stile geçişindeki aşamalar bulunmaktadır. Zamanla yuvarlak hatlı ve eklentisiz harflerin yerini, sert köşeli, harf yapısında “flow”lar bulunan, oklar ve benzeri eklentilerle bir bütün olarak kompozisyon yaratılan stil almıştır. (Flow: Harflerin ana iskeletlerindeki esneklik ve hareketle birlikte yaratılmış olan akış.)

Ekonomik sıkıntılar yaşayan New York yönetimi şehrin metro sisteminin bakımı ve vagonların temizliği için yeterli miktarda bütçe ayırmaması sonucu metrolar writerların istilasına uğramıştır. Bunun sonuçlarından biri de rahat çalışma alanına sahip olan writerların yeni stiller ortaya çıkarmalarıyla birlikte gelen stil çeşitliliği olmuştur. Bu dönem graffiti tarihinde “Style Wars” “Stil Savaşları” olarak geçmiştir.

Görsel 9. Duster Lizzie Whole Car, 1982

“Graffitiyle savaşı kazanmanın mümkün olamayacağını ilk fark eden NY şehir Meclisi olmuş ve bundan dolayı grafitinin tüm şehri istila etmesini engellemek için belirli kamusal alanları graffitiye ayırmak zorunda kalmıştır. Bu da grafitinin kamusal alandan silinip atılmayacağını ve de zoraki kabullenişin bir göstergesidir” (Erdem, 2018: 24).

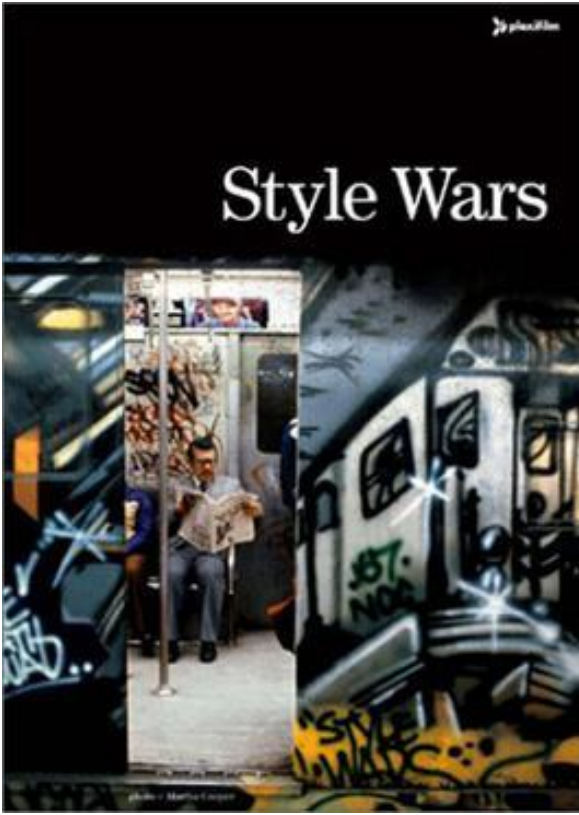
Ardından yapılan çalışmalarla birlikte artık graffiti tanınır olmuş ve yetenekli writerların kendilerini gösterecekleri alan sayısı artmıştır.

“Sanatçı Jack Stewart, metro graffitileri hakkında literatürdeki ilk bilimsel çalışma olma özelliği taşıyan tezinde, “ilk kez 1970-1978 yılları arasında New York'ta ortaya çıkan graffitilerin, bilinen hiçbir yüksek sanat kaynağı ile ilgisi olmayan eşsiz birer tomurcuklanma” (Stewart,1989: 161 akt. Balamber, 2015: 43) olduğunu vurgulamıştır.

Jack Stewart'ın bahsettiği bu eşsiz tomurcuklanma, writerların özgün stilleriyle birlikte graffiti kültürünün gittikçe artistik ve estetik formla birleşmesi sonucu oluşan, Dünya'nın her coğrafyasına erişip kendisine her kültürde yer bulacak olan yepyeni bir sanatın doğuşunun habercisidir.

1.4. 1980'ler Style Wars Dönemi

Graffitinin tüm Dünya'ya yayılması ise 1980 ve devamındaki döneme rastlamaktadır. Graffitilerin gerek arkaplanda, gerek ön planda yer aldığı müzik klipleri, rap şarkıları, albüm kapakları, kitaplar ve belgeseller olmuştur. Bu dönemde graffitiyi tüm Dünya'ya tanıtan önemli eserler ise “Subway Art” (1984), “Spray Can Art” (1987), kitaplarıyla “Style Wars” (1983), “Wild Style” (1982) ve “Beat Street” (1984) belgesel & filmleri olmuştur.

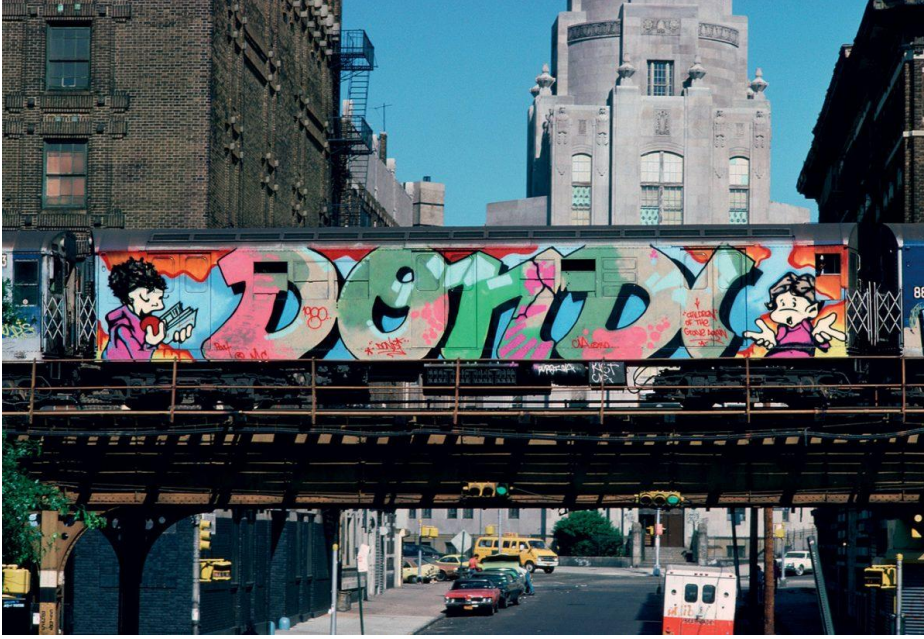

Görsel 10. Style Wars Belgesel Afışı

Bu eserler graffiti kültürünün özellikle Avrupa'da tanınması ve yaygınlaşması açısından oldukça önemlidir. Graffiti tanındığı her kültürde yeniden yaratımına devam etmiş ve o kültüre has yeni formlar türetilip kendisini güncel ve özgün tutmuştur.

“DONDİ, LEE, ZEPHYR, LADY PİNK, DAZE, FUTURA 2000 ve diğerleri tarafından yapılan ustalık isteyen çalışmalar New York'lu gençlerin bir zamanların gizli dünyasını tüm Dünya'ya tanıtmıştır” (Erdoğan, 2009: 70).

1980'lerden sonra graffiti artık basit formlarda isim yazma eyleminin de ötesine taşınmış, işin içine artistik ve estetik kaygılar girmiştir. Stiller, kompozisyon, flow, background (arkaplan tasarımı), karakter tasarımı, renk uyumları, çeşitli harf eklentileri, harflere boyut katan çeşitli blok türleri vs. bu artistik ve estetik kaygılara cevap verir nitelikte gelişmiştir ve günümüzde de gelişmeye devam etmektedir.

Görsel 11. Dondi'nin Güney Bronx Trenine Yaptığı "Children of the Grave Part Two" Çalışması, Martha Cooper 1980, New York

Subway Art, Spray Can Art kitapları ve Style Wars, Wild Style, Beat Street belgesel / filmlerinin de etkisiyle tüm Dünya'ya yayılan graffiti kültürünün sanat piyasası tarafından keşfedilmesi de çok geç olmamıştır. Üretimlerine sokaklarda başlayan Jean Michael Basquiat ve Keith Haring gibi onlarca yetenekli sanatçı, 1970'lerde ortaya çıkan ve zamanla olgunlaşarak sanatsal bir dışvuruma dönüşen, kendi içinde çeşitli artistik ve estetik unsurları bulunan graffiti sanatının galerilerdeki ilk temsilcileri olacaktır.

1.5. Sokaklardan, Galerilere; Graffiti

"Jean-Michel Basquiat, Keith Haring, Kenny Scharf gibi ilk eserlerini sokaklarda üretmiş, graffiti kültürünü benimsemiş sanatçıların, New York sanat piyasasının dikkatini çekip galerilerde boy gösteren sanatçılara dönüşmesi ile birlikte, graffiti bir sanat formu

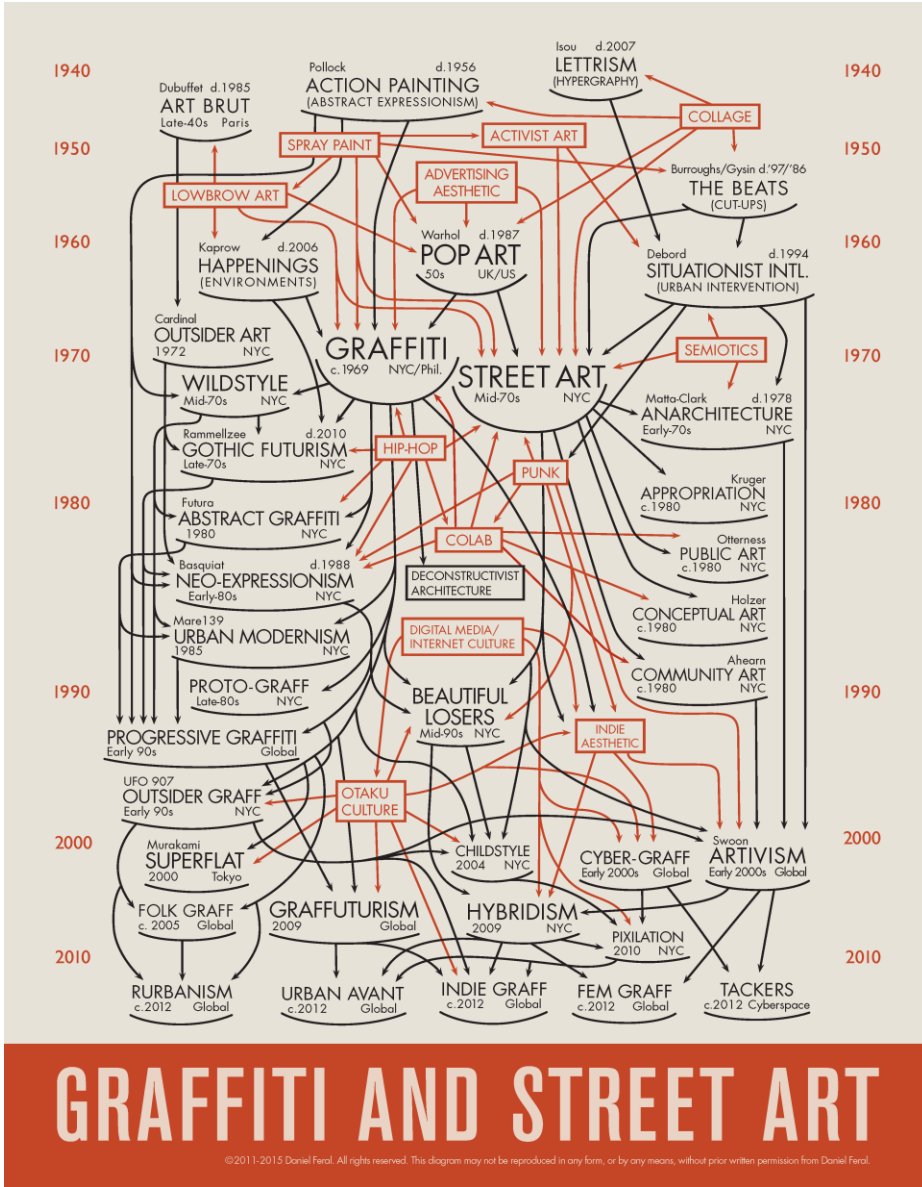
olarak evrilmeye, dolayısıyla sanat eleştirmenlerinin, sanat tarihçilerinin, sanat alıcılarının ve koleksiyonerlerinin, galerilerin dikkatini çekmeye başlamıştır. Sanatçıların graffiti kültürünü sahiplenmesi ile birlikte graffiti, yalnızca duvarlara veya metrolara yazı yazma ve ‘tag’ atma eylemi olmaktan çıkmış, ‘graffiti sanatı’ hareketi olarak adlandırılmaya başlamıştır” (Balamber, 2015: 42).

Görsel 12. Patti Astor, Fun Galeri’de Keith Haring’in “The Smurfs” ve “LA II” işleri ile, 1983.

“Graffiti sanatı hareketi Fashion Moda, Fun Gallery, Mudd Club ve 1980’lerin ilk yıllarında açılmış diğer sergi mekanlarında gerçekleştirilen sergilerle başlamış ve SoHo 57th Street ve Basel Sanat Fuarı gibi köklü galerilerle yaygınlaşmıştır” (Thompson, 2009: 6 akt. Balamber, 2015: 42).

Graffiti sanatçıları artık galerilerde sergiler açıp üretimlerine hem sokaklarda hem de galerilerde profesyonel sanatçılar olarak devam etmektedirler. Bu durumun devamında gelişen çeşitli akımlardan etkilenme ve etkileme durumu graffiti ile sokak sanatının üretim anlamında geniş imkanlar sunduğu, etkileşimin yüksek olduğu bir üretim alanı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Görsel 13. Daniel Feral Diyagramı

“Daniel Feral diyagramında graffiti ve sokak sanatı ile sanat tarihinin merkezine alınarak bir tartışma ve çekişme noktası haline getirilmiştir. Feral diyagramdan sonra sokak sanatı kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Kamusal alanı geri alarak ve diyalog ekleyerek ve sürdürerek sanatı çeşitlendirmiştir. Feral diyagramında graffiti ve sokak sanatı ile sanat tarihi arasındaki sayısız bağlantılara yer verilmiştir. Feral diyagramında graffiti ve sokak sanatı hakkında detaylı bilgi yoktur. Feral Diyagramı’nın amacı graffiti ve sokak sanatını sanat tarihinin merkezine alıp geçmiş ve güncel sanat tarihi arasındaki son kırk yılı genel hatlarıyla ortaya koymaktır. Feral diyagramında kullanılan kırmızı kutu içindeki terimler güzel sanatlar topluluğunun dış etkenlerini göstermiştir” (Erdem, 2018: 39).

İKİNCİ BÖLÜM

SOKAK SANATI

1990'lı yıllarda graffiti tüm Dünya'da tanınması sonrası daha ünik işler ve stiller geliştirmiştir. Farklı anlatım formlarının aynı graffitede olduğu gibi kamusal alanlarda aktarılmasıyla, kökleri 1980'lere ve graffitiye dayanan sokak sanatı yapısı küresel ölçekte canlılık kazanmıştır. Çoğunlukla güzel sanatlar ve graffiti kökenli olan pek çok sokak sanatçısı, farklı disiplinlerle sokak sanatını harmanlayarak yeni sokak sanatı akımları, teknikleri geliştirmiş ve bunları kamusal alanlara taşımışlardır.

Görsel 14. Keith Haring New York Metro İstasyonunda Çizerken

“Graffiti artık yalnızca bireysel bir varoluş ve mücadele olmaktan çıkıp, toplumsal bir renk kazanmaya ve daha etkileyici ve büyük toplumsal konuları ele almaya başlaması, daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Graffiti, hem işlediği konular hem de teknik uygulamaları ve stilleri bakımından artık daha serbest ve özgür bir kendini ifade etme sanatına dönüşerek sokak sanatına doğru evrilmeye başlamıştır” (Balamber,2015: 34).

Şehirlerin ve kamusal alanların, özgün ve biricik kimlikler edinmesinde sokak sanatının payı oldukça fazladır. Sokak Sanatçısı toplumun bir parçası olarak, birey olarak, vatandaş olarak ve pek çok kimlik adı altında kendisini tanımlayabilir. Toplumun farklı kesimlerinin birer yansıması olan sokak sanatçısı bireysel ve kolektif inisiyatif dahilinde gerçekleştirdiği kamusal alanlardaki sokak sanatı üretimleri aslında toplumun yansımalarını kentin suretine aktararak, toplumsal bir öykünme gerçekleştirir.

Görsel 15. Banksy'nin Gazze'ye yaptığı çalışma, 2015

“90’lı yıllar; kültürün küreselleşmesi ile sanatın dünya çapında endüstriyel malzeme olarak metalaştırılıp tüketilmesine karşı çıkan sanatçıların da müzeler ve galerileri reddedip sokağa yönelmesine neden olmuştur” (Erdoğan, 2009: 80).

Sokak sanatçıları, çeşitli teknik yöntem ve materyal ile kentin dokusunu, suretini yeniden tasarlar ve değiştirir. Toplumun farklı kesimlerine ait kişiler tarafından üzerine çeşitli anlatımlar, karalamalar, siyasi propagandalarla dolu estetikten uzak alanları, mekanın kendine has formu ve çevre yapısına uygun bir biçimde yorumladığı çalışmalarıyla, toplum tarafından dikkate dahi alınmayan bir kamusal alanı, yeniden topluma kazandırarak, alanları dönüştürür. Toplum yeniden kazanılmış bu alanı koruma ve sahiplenme içgüdüleri geliştirir. Kamusal alanı yeniden tasarlama ve topluma kazandırma gücüne sahip olan sokak sanatına ait çalışmaların bulunduğu sokağın sakinlerine kendisini tanıtmış ve onlara sokaktaki çalışmayı sahiplenme içgüdüleri aşılamıştır.

“Yaratıcılıklarını sokaklarda sergileyen sanatçılar, bilerek ya da bilmeyerek, sanayi kentinin heyecanlı ritmine daha iyi uyabilmek için müzeleri ve kütüphaneleri yakmayı öneren Gelecekçilerin; reklam afişlerini ve siyasal afişleri kitlelere ulaştırmanın bir yolu olarak gören Yapısalcıların (Konstrüktivistlerin) ya da gerek oyun aracılığıyla, gerek sanatçıyla izleyici arasındaki her türlü ayrımı reddederek “sanatın aşılması”nı isteyen Durumcuların (Sitüasyonistler) mirasçuları olmuştur” (Lemoine, 2014: 19-20).

Graffiti sokak sanatına evrilirken sadece sanat akımlarından değil, müzik ve beraberindeki gelecek olan alt kültür hareketlerinden de fazlasıyla beslenmiştir.

“Sokak sanatı, içerik olarak birçok alt kültürden etkilenmiştir. Bu alt kültürlerin dinamiklerini, kimliklerini, felsefelerini yoğurmuş ve birbirleriyle olan ilişkisini çözümleyerek kendi kimliğini yaratmıştır. Temelde sitüasyonistlerle olan ilişkisinden doğmasının yanı sıra, yine sitüasyonistlerden etkilenmiş olan diğer kültürlerden de payını almıştır. Bunlar arasında punk tavır, fütürizm, Dadaizm gibi akımlar yer almaktadır. Aynı zamanda bir dönem (günümüzde hala sona ermiş olmasa da) “Vandalizm” ile de adı özdeşleşmiştir” (Karaaslan, 2008: akt. Cansız, 2012: 20).

Graffiti zamanla çeşitli değişimler geçirerek yeni türlerin ve üretim tekniklerinin doğuşuna yol açmıştır. Çeşitli sanat akımlarından, alt kültürlerden ve çağdaşlarından etkilenen graffiti, artık yeni bir ekolün doğuşuyla birlikte yeni bir tanım ihtiyacı duymuştur.

“Kamusal alanda üretilen çalışmalar estetik yenilikler, siyasi ya da anarşist tutumlu söylemler çeşitlendikçe, ‘graffiti’ kelimesi ilk ortaya çıktığı zamanlardakinin aksine, yapılan üretimi karşılayan bir sözcük olmaktan uzaklaştıkça, eskisi kadar kullanılmamaya başlamış ve yenilenip genişleyen anlamıyla ‘sokak sanatı’, daha kapsayıcı bir şekilde kullanılan bir terim halini almıştır” (Balamber, 2015: 49).

Graffitiden kendi formuna doğru evrilen sokak sanatı, artık graffitiden bağımsız özgün üretim teknikleriyle dolu bir akıma dönüşmüştür. Sokak sanatı içinde barındırdığı ve her geçen gün geliştirdiği pek çok üretim yöntem tekniğiyle, ifadesel ve artistik anlatım gücü bakımından oldukça güçlüdür. Üretim ve sergileme yeri olarak kamusal alan kullanımı sokak sanatına sansürsüz anlatım ve özgür ifade gücü vermiştir. İzleyici ile arasındaki direkt iletişim, sokak sanatının aracısız (küratörler ve çeşitli otoritelerin olmadığı) yapısının bir sonucudur.

“Şehrin kendine ait düzeni, otoritenin kamusal alandaki baskısı ve kapitalizmin gölgeleri olan reklam panoları ve tabelalarla her yanı sarmış gücü altında ezilmekten kurtulmanın yolu, şehre bir şekilde müdahale etmektir” (İnal, 2011: 15).

2.1. Sokak Sanatı Üretim Teknikleri

Sokak sanatçıları reklam şirketleri ve resmi kurumlar tarafından işgal edilmiş kamusal alanları geri kazanmak ve bu alanları kamusal birer galeriye dönüştürerek özgün sokak sanatı eserlerini sergilemek için harekete geçmişlerdir. Bu üretim dürtüsüyle şehre müdahale etmeye başlayan sokak sanatçıları, kendi ifade formlarını ve tekniklerini geliştirmiş, kamusal alanlarda çeşitli denemeler yapmışlardır. Sticker, stencil, poster, mural, gerilla enstalasyon gibi teknikleri kendi özgün görsel tarzlarıyla harmanlayarak kamusal alanlarda üretimler gerçekleştirmişlerdir.

2.1.1. Sticker

Sticker temel olarak arka yüzeyi yapışkan bir yapıya sahip, genellikle kuşe kağıt ya da folyo olan çeşitli görsel ve yazılı mesajları iletme amacı taşıyan bir malzemedir. Sticker reklam ve seçim kampanyalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Sokak sanatçıları için ise sticker; önceden hazırlanabilir oluşu, hızlı uygulanabilirliği, sokaklarda etkili bir propaganda aracı oluşu ve maliyeti açısından sıklıkla kullanılan bir üretim tekniği olmuştur.

Görsel 16. Berlin'deki Urban Nation Museum'da bulunan stickerlar ile kaplı bir pano, 2017

İllegal bir sanat girişiminde bulunan Sokak Sanatçıları çalışmalarını sokakta daha hızlı meydana getirebilmek için sticker ve stencil gibi hızlı, basit uygulama tekniklerine sahip yöntemler kullanmaya başlamışlardır. Bu yöntemler işçilik ve uygulama açısından daha hızlı ve pratik olmasından dolayı eser sokakta herhangi bir tahribata uğradığında sanatçı çalışmasını hızlı bir biçimde yenileyebilir. Sokaktaki çalışma fiziksel varlığını koruduğu sürece, bu çalışma ile izleyici arasındaki iletişim döngüsü devam etmektedir. Sokak, yaşayan ve canlı bir organizma olduğundan dolayı, çalışmalar zamanla çevresel koşullardan ötürü deformasyona ya da kasıtlı tahribata maruz kalabilmektedir. Bu olaylar sokağın canlı olmasının bir sonucudur ve sokak sanatı bu canlılıktan beslenmektedir.

2.1.2. Stencil

Stencil en temelde yapılacak çalışmanın bir şablon yardımıyla uygulama alanına geçirilmesidir. Karton, kağıt, metal v.b. malzemelerle yapılan, uygulanacak olan grafiksel tasarım, yazı veya resmin şablon yüzeyinde kalacak olan parçaların (adaların), köprüler yardımıyla birbirine tutunarak oluşturdukları kalıp şablonlara stencil denmektedir. Genellikle sprej boya ile kullanılmakla birlikte, tampon sünger, fırça ve çeşitli boya püskürtme yöntemleri ile de kullanımı mümkündür. Stencil sokak sanatı için önemli bir ana üretim tekniğidir.

Görsel 17. C215, Ukrayna, 2022

“Stencilin kolay üretilbilir ve çoğaltılabilir olması tam bir sokak propaganda aracı olabilmesine sağlar. Bu yüzden ilk olarak 1968 Mayısında Paris’te Sitüasyonist hareketin bir parçası olarak kullanılmıştır. Siyasi ve eleştirel bir duruşa sahip olan stencil günümüzde bir çok sanatçının yaratıcı çalışmaları ile yeniden hareketlenmektedir. Stencil popüler ve yaygın aynı zamanda da etkili kılan özellikleri onu sokağın dili olan graffitinin gramerindeki bir gelişim olarak algılamasını sağlamasıdır. Stencil kapitalist değerlerin görsel karmaşasının yarattığı kaosun içinde oluşturduğu çarpıcılıkla bir hatırlatma sistemi meydana getirerek insanların farkındalığını artırır. Evlerinde, televizyon karşısında, sokaklarda, alışveriş merkezlerinde, kamusal alanı kapatan ve özelleştiren bu yeni dünyanın, gri duvarını yıkarak, ardındaki renkli ve paylaşımcı yapıyı ortaya çıkaran bu çeşit, şiddet yanlısı olmaktan çok iletişimsel bir nitelik taşır” (Satıcı, 2010: 38).

2.1.3. Poster

Görsel 18. Swoon, Los Angeles, 2018

Poster, çeşitli yöntemlerle baskısı alınmış ya da el ile hazırlanmış, genellikle kağıt üzerine çalışılan bir üretim türüdür. Önceden tasarlanmış, mesaj verme kaygısı güden ya da gütmeyen imajı, yazıyı ve tasarımı, serigrafî baskı, linol baskı, dijital baskı, ofset baskı, fotokopi vb. yöntemlerle, kağıt üzerine çoğaltılabilir hale getirme ve bu kağıtları sokaklara çeşitli tutkal malzemeleriyle yapıştırma olarak özetlenebilir. Sokakta dikkat çekici alanlara, genellikle ard arda posterini yineleyerek yapıştırılır. Bu bir yöne pop art'ın endüstriyel üretimin değersizleştirdiği ve tekrara dönüştürerek sıradanlaştırdığı imgelerin, ikonlaştırılması mottosuna benzemektedir.

Görsel 19. Shepard Fairey “OBEY”, Kopenhag Danimarka, 2017

Bir yöne de bu sokak sanatı uygulaması Konstrüktivistlerin sıklıkla kullandığı bir yöntemi tekrarlar niteliktedir.

“Konstrüktivistler, kitle ruhunu örgütlerken, özerk sanatı reddederek sanatı toplumsal amaçlara yönelik bir pratik olarak konumlandırmıştır. Dolayısıyla odak noktasına toplumu yerleştirmiş bir hareket olarak, sokaklara, bina duvarlarına, tabelalara yalın, grafiksel, algısı kolay propaganda posterleri ve reklamları asarak insanlara ulaşmaya çalışmışlardır; toplum bir nevi sanatçı eserleri ile şekillendirilmeye çalışılmıştır” (Balamber, 2015: 93).

Görsel 20. Shepard Fairey'nin "OBEY" kampanyası posterini, Soho New York, 2009

Sokak sanatçısı Shepard Fairey, konstrüktivistlerin görsel anlatım dilini, renk paletleriyle birlikte punk – protest ifadesel tavırla birleştirip "OBEY" kampanyasını yaratmıştır.

Posterler bazen sokaklarda insanların erişiminin zor olduğu yüksek alanlara konumlandırılmaktadır, bu uygulamanın sebebi ise çalışmanın sokaktaki varlığını tahribata uğramadan sürdürebilmesidir.

2.1.4. Mural

Mural sanatının kökleri paleolitik çağlara dayanan mağara resimleri ile ilişkilendirilebilir. Devamında Mısır piramitlerinde ve Pompeii şehrinde örnekleri bulunmaktadır. Orta çağ boyunca kuru sıva "Fresco Secco" ve ıslak sıva "Buon Fresco" teknikleri kullanılarak freskler yapılmıştır. Modernizm öncesi en önemli fresk örneklerinin bulunduğu Vatikan Sarayı, Raffaello ve Michelangelo gibi ünlü Rönesans ressamlarının çalışmalarına ev sahipliği yapmaktadır.

Modern anlamda mural resim “Muralismo Mexicano” “Meksika Duvar Resmi” hareketinin devamı olarak nitelendirilebilir. Meksika duvar resmi, Meksika devrimi sonrası halkın birleşmesi ve ulusal bir kimlik yaratılması bilincinde uygulanmış bir politika olarak hayata geçmiştir. Yapılan mural çalışmalarıyla ulusal kimlik ve devrimin kahramanları olan çiftçilerle ailelerinin hikayelerini anlatmakla birlikte eski Meksika toplumları olan Maya, Aztek, Olmec gibi kültürleri tanıyıp ulusal tarih bilinci oluşturma amacıyla kullanılmıştır.

Görsel 21. Etam Cru Mural Çalışması, Oslo / Norveç 2014

Günümüzde mural sanatçıları çeşitli sponsorluklar ve yerel yönetimlerle olan festivaller kapsamında Dünya'nın pek çok farklı ülkesinde özgün çalışmalarını mural olarak sergiliyorlar. İstanbul'da 2012 yılından beri çeşitli lokasyonlarda gerçekleştirilen Mural İstanbul etkinliği, Dünya'nın çeşitli ülkelerinden gelen sokak sanatçıları ile İstanbul sokaklarını bir araya getiriyor.

Görsel 22. M-city, Chazme 718 ve Sepe'nin Mural İstanbul Etkinliği Kapsamında Yel değirmeni Mahallesi'nde Yaptıkları Mural Çalışması, Kadıköy / İstanbul 2014

“Mural sanatçıları çalışmalarını hazırlanırken uygulanacak olan mimari yapının büyüklüğüne ve mevcut formuna uygun içerikler hazırlamaktadırlar. Graffitiden süreç ve yasal izin alınarak yapılması yönünden ayrılrsa da uygulanan teknik yönüyle zaman zaman graffiti ve stencilin uygulama tekniklerini kullanılmaktadır. Son yıllarda kamusal mekanlarda dahil şehirlerin meydanlarında, bina cephelerinde karşımıza sıklıkla çıkmakta ve bununla ilgili şehir festivalleri düzenlenip proje uygulanması haline getirilerek kent sokaklarına estetik, dinamik ve yaratıcı bir görünüm kazandırılmaktadır” (Alkan, 2019: 14-15).

2.1.5. Gerilla Enstalasyon

Görsel 23. Banksy'nin Londra Soho Meydanında bulunan "Harap Edilmiş Telefon Kulübesi" çalışması, 2005

"Enstalasyon; sanat nesnesini çevreden bağımsız ve mekana özgü olarak ele alan, bir olayın yaratıldığı, sürece odaklanan ve bunun gibi benzer özelliklere sahip olan eserler için kullanılmaktadır. Gerilla enstalasyonlar ise kentsel mekanlara, kurumlara ait iç ve dış alanlara izinsiz yapılan işlerden oluşmakta, yapıldığı alan ile etkileşimde bulunmaktadır" (Kurtoğlu, 2019: 15).

Görsel 24. Arturo Di Modica'nın gerilla enstalasyon çalışması olan "Charging Bull" eseri, Wall Street'in ünlü bir simgesi olmuştur, 2020

Gerilla enstalasyonlar arasında en popüler olan çalışma; Arturo Di Modica tarafından 1989 yılında New York Stock Exchange Binası önüne izinsiz yerleştirilen 3200kg ağırlığındaki “Charging Bull” isimli bronz heykeldir. Kısa sürede turistlerin ve New York’lu sanatseverlerin dikkatini çekti. Sonrasında kaldırılmak istense de gelen tepkiler üzerine yeri değiştirilen bu çalışma birkaç sokak arkadaki Bowling Green Plaza’da sabit olarak sergilenmeye devam etti. Gerilla bir biçimde uygulanan bu enstalasyon izleyici ve halkın eseri benimsemesi üzerine legal bir kimlik kazanıp, sergilenmeye devam etti.

Görsel 25. Joshua Allen Harris’in çöp poşetlerinden tasarlayıp havalandırmaların üzerine yerleştirdiği gerilla enstalasyon çalışması, New York, 2008

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOKAK SANATINDA STENCİL

Stencil tekniği temel olarak uygulama yapılacak olan yüzeyin üzerine önceden hazırlanmış görüntünün kesilmiş olduğu bir kalıp şablon koyarak alanı maskeleme ve sonrasında yüzeye çeşitli malzemelerle boyayı aktarma olarak tanımlanabilir. En eski sanat tekniklerinden biri olmakla birlikte tarihi yaklaşık olarak 35.000 yıl önce yapılmış olan mağara resimlerine kadar dayanmaktadır (Armstrong, 2019).

Görsel 26. Endonezya'daki Maros-Pangkep Mağarasında bulunan el şablonları günümüzden 35.000 yıl öncesine tarihlenmiştir.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde mağaralara yapılmış olan el silüetleri temel olarak stencil tekniği mantığı çerçevesinde uygulanmış bilinen ilk ve en yaygın örneklerdir. Yüzeye yerleştirilmiş bir elin etrafına çeşitli malzemeler yardımıyla boya püskürtüp ters bir maskeleme oluşturma mantığında üretilmişlerdir.

Görsel 27. Arjantin’de bulunan “Cueva de las Manos” “Eller Mağarası”, M.Ö. 7300’lere tarihlenmiş olan el izleri. 2005

Mısır piramitlerinin iç duvarlarını dekorize etmek için deri ve papirüs şablonlar kullanılmıştır. Bununla birlikte şablonlar, kumaşları renklendirme ve çeşitli desenler aktarmak için de kullanılmıştır. Japonya’da Edo döneminde, Katazome tekniği giysilere motifler vermek için kullanılmıştır.

Görsel 28. - Görsel 29. Japonya’da Katazome tekniği ile desenleri basılmış Kimono, 19.yy başları

Art Nouveau ve Art Deco dönemi Fransa’sında çok renkli, edisyonlu baskı ve posterleri boyamak için pochoir tekniği geliştirilmiştir. Şablonlar kitap illüstrasyonu ve özgün baskı yöntemi olarak 1920’lerde başta André Marty ve Jean Saudé olmak üzere çeşitli sanatçılar tarafından sıklıkla pochoir tekniği kullanılmıştır. Joan Miró, Pablo Picasso ve Henry Matisse’de pochoir tekniği ile üretimler yapmıştır.

Görsel 30. Henry Matisse'in tümünü Pochoir tekniği ile çalıştığı Jazz kitabında bulunan "Le clown" "Palyaço" isimli illüstrasyon çalışması, 1947

"1950 ve 60'ların sonlarında, Robert Rauschenberg ve Andy Warhol gibi Amerikalı sanatçılar, sanat ve tasarım üzerine büyük etkisi olan yeni serigrafi teknikleri ve görsel fikirler geliştirdiler. Özellikle Warhol, bir Pop art öncüsüdür: eserlerinde, ticari sanat ve popüler kültürden esinlenen ikonografik görüntüler oluşturmak için; ürün ambalajının düz, canlı renklerini kullandı. Ayrıca Rauschenberg kitle iletişim görüntülerinin yanı sıra kişisel fotoğrafçılığını da kullandı, fakat çalışmaları salt Pop'tan daha etkileyici ve el yapımıydı. Serigrafi çalışmalarında farklı doku yüzeyleri ile, elle boyanmış alanlar arasında kolaj benzeri eklemeler yaparak yeni denemeler yaptı. Gerçek anlamda tüm çalışmalarında şablon kullanmasalar bile, hem Warhol hem de Rauschenberg, tekniklerinin ve Pop imgelerinin birleşmesiyle, bugünün Stencil sanatçılarının öncüleridirler" (Manco, 2002: 8).

Stencil artık güncel sanatçıların üretim tekniklerinin ve görsel tasarım enstrümanlarından birisi olmuş ve üretimlerde sıklıkla kullanılmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan toplumsal gelişmeler ve siyasi hareketlilik, alt kültürlerin aktif ifade biçimlerine de yansımıştır.

3.1. Blek Le Rat

Görsel 31 – Görsel 32. Blek'in ilk dönemlerinde ürettiği sokakları istila etmiş sıçan şablonları, Paris, 1985-1982,

1968 yılının Mayıs ayında gerçekleşen öğrenci olayları, işçilerin de ayaklanmaya katılması ile birlikte toplumsal bir yapıya kavuştu. Paris'in her yerine afişler, posterler asılmış ve sokaklara sloganlar yazılmıştı. Vatandaşlara radikal fikirlerini iletip halk tarafından destek kazanma yöntemi olarak kullandılar. Dikkat çekici ve iyi tasarlanmış afişler, hızlı bir şekilde caddelerin her yerine uygulanarak görünür kılınmıştır.

“14 Mayıs 1968'de öğrenciler, Ecole des Beaux-Arts'taki (Güzel Sanatlar Okulu) matbaa atölyelerini işgal ettiler ve günlerini ve gecelerini durmaksızın posterleri tasarlayıp bastırarak geçirdiler ve daha sonra dağıtıp Paris'te dağıttılar. Baskı stüdyolarının adını Atelier Populaire (Popüler Atölye) olarak değiştirdiler” (Armstrong, 2019: 53).

Görsel 33. Blek'in ikonik çalışmalarından olan şablonları, Çek Cumhuriyeti, 2000'ler

1968 Paris grevlerindeki rolüyle ünlü Beaux-Arts'ta Mimarlık okurken Pochoir yöntemiyle karşılaşan, ve sonrasında sokak sanatında stencil tekniğinin ve görsel dilinin öncüsü ünvanına sahip olacak olan kişi Blek le Rat idi. Blek, 1968 olaylarında Ateiler Populaire üretimlerinde görev alıp çeşitli teknikleri deneyimledikten sonra 1971 yılında yaptığı New York seyahatinde gözlemediği graffitilerden etkilenmesinden sonra kendisine ait bir görsel üslup yaratmıştır. Bu görsel dil, modern sokak sanatının ilk örneklerini bizlere sunmaktadır.

Görsel 34. – Görsel 35. Blek'in Fareli Köyün Kavalcısı isimli mural çalışması, Çek Cumhuriyeti, 2017

“Blek Le Rat 1971’de New York’a yaptığı bir seyahatte ilk kez graffiti örnekleri görmüştür. Hızla yazılmış tagler, metrolara sprey boyayla uygulanmış süslü yazılar ve şehrin her köşesinde gördüğü rengarenk manzara sanatçının belleğine kazınmışsa da bu seyahatten

on sene sonra bu işe girişmeye karar verebilmiştir. Bu süre zarfında sanatçı, Paris’te Ecole des Beaux-Arts’da mimarlık ve gravür eğitimi tamamlamıştır: mimarlık eğitimi sayesinde kentsel mekanın planlanmış yapısını, gravür eğitimi sayesinde de eski usta gravür sanatçılarının eserlerindeki yaratıcılığı farketmiştir” (Manco, 2002: 37).

Görsel 36. Blek Le Rat, “After The Apocalypse” “Kıyametten Sonra” Serigrafî Baskı, 2017

1980’lerde sokaklara yapmaya başladığı stencil çalışmalarıyla sokak sanatı ve stencil tekniğinin öncü sanatçısı olmuştur. 1981 yılında Paris’in dört bir yanını kendi imzası niteliğinde olan fare şablonlarıyla doldurmuştur.

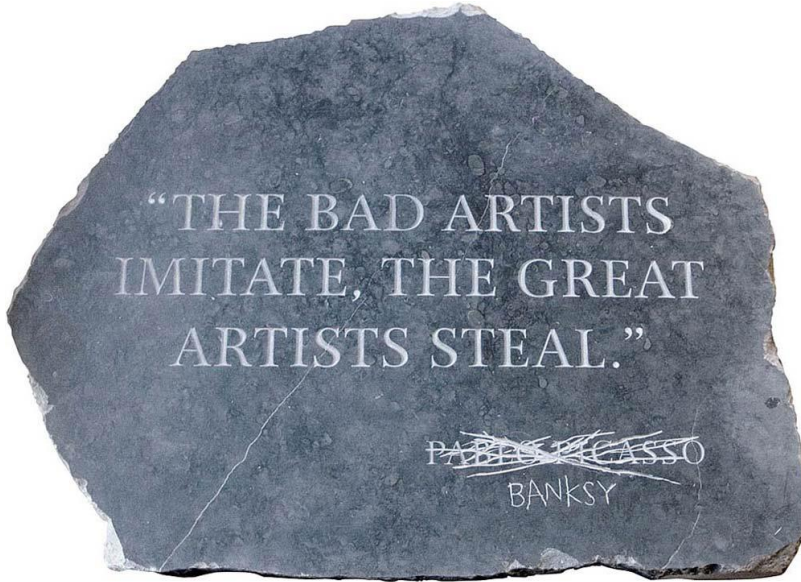

Görsel 37. Blek Le Rat, Evsiz Adam ve Köpek Posteri, Londra, 2000’ler

Görsel 39. Banksy'nin İsrail-Filistin duvarına yaptığı "Tatil Enstanteneleri" resimlerinden örnekler, 2005

Banksy çalışmalarında kullandığı özgün ve ironik anlatım diliyle bilinmektedir. Kullandığı kara mizahla, politik ve toplumsal sorunları protest bir dil ile işlemiştir. Genellikle birkaç renkli ve sade biçimlerdeki şablonlar kullanımını çalışmalarında imza niteliği taşır.

Görsel 40. "Picasso Quote", 2009

Görsel 41. Banksy, Flower Chucker, 2005, Filistin

“En çok bilinen işlerinden birisi Flower Chucker (Çiçek Fırlatan Protestocu), günümüzde şiddet karşıtlığının popüler bir simgesi olmuştur. 1960 yıllarında çıkan kampüs ayaklanmalarını temsilen bu duvar resmini yapmıştır. Yüzü bandanalı bir protestocunun elinde molotof yerine çiçek demeti görülmektedir. Çiçek, barışı temsil ederek, çatışmaların şiddet yerine barışçıl yollarla gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır” (Kurtoğlu,2019: 32).

Görsel 42. Banksy, Christ With Shopping Bags, 2004, Kağıt Üzerine Serigrafi Baskı, 50 x 70 cm

3.3. Shepard Fairey

1970 doğumlu olan Shepard Fairey global sokak sanatının en ünlü ve ikonik figürlerinden biridir. Punk rock ve kaykay kültürüyle birlikte sokak sanatını kendi çalışmalarına yansıtmıştır.

Görsel 43. Shepard Fairey, Andre the Giant Obey posterleri

1989 yılında Rhode Island Tasarım Okulunda okuduğu yıllarda “Andre the Giant Has Posse” adında bir sticker kampanyası başlattı. İlk etapta bu kampanya arkadaşları arasında gerçekleşecek olan bir eğlenceden ibaretti. Sonrasında sıklıkla tekrar eden bu ilginç çıkartma zamanla ikonlaşan bu görsel dil yaratmıştır. Shepard insanların kontrol ve itaat mekanizması üzerine düşünmeye itecek yeni bir fenomenoloji yaratma süreci böylelikle başlamış olur.

Görsel 44. Shepard Fairey, Çin Askerleri kolaj posterleri, 2007

“Fenomenoloji, insanların, tam da gözlerinin önünde olan ancak hiç dikkat çekmeyen şeyleri net bir şekilde görebilmesini sağlamaya çalışır (...) İlk hedef; kişinin çevresine dair merak duygusunu yeniden canlandırmaktır. Obey kampanyası da merak uyandırmaya ve insanların hem duvarlara yapıştırılmış stickerları hem de çevreleriyle olan ilişkilerini sorgulama zorlamaya çalışır. Çünkü insanlar, ürünün veya hedefin belirsiz ve üstü kapalı olduğu bir reklam veya propaganda görmeye alışık değildir. Dolayısıyla hiçbir anlamı olmayan bu sticker, insanların, birkaç karşılaşmadan sonra, üzerinde düşünmesine ve detaylarına dikkat etmesine neden olmuştur” (Fairey, 1990).

Sanatçı 1990-2000 arasında uluslararası sokak sanatı sahnesinin en üretken isimlerindedir. Dünyanın çok farklı ülkelerinde izinli ve izinsiz organize ettiği pek çok çalışması bulunmaktadır. Shepard Fairey yarattığı ve üretimlerini sürdürdüğü OBEY kampanyasında kullandığı görsel dilini sonraki yıllarda tüm dünyanın tanıklık ettiği tarihi bir seçim kampanyasının ikonlaşan görselini üretmiştir.

Görsel 45. Shepard Fairey, "Defend Dignity" Mural, Los Angeles, 2009

“Popüler kültür imgelerinden esinlenen Shepard Fairey, Toplumsal Gerçekçilik’i, konstrüktivist ve modernist grafik tasarımları, rock poster tasarımlarını ve Pop üslupları birbiriyle harmanlayarak sokak yapıştırıcıları, duvar boyamaları ve el kesimi şablonlar için poster ve serigrafî baskı ve aynı zamanda tuval, panel ve kağıt üzerine kolaj çalışmalar üretir” (Irvine, 2012: 9 akt. Balamber, 2015: 103).

Görsel 46. Shepard Fairey, Barack Obama “Hope” Baskılarını imzalarken, Los Angeles, 2009

2009 yılı ABD başkanlık seçimlerinde Obama’nın seçim kampanyasında kullandığı ikonik “HOPE” posterini Shepard Fairey tasarlamıştır. Sonrasında bu çalışma National Portrait Gallery’nin özel koleksiyonunda girmiştir. Basit, güçlü ve vurgulu ifadeler barındıran bir görsel dil, sanatçının imzası niteliğinde olmuştur.

3.4. C215

1973 doğumlu Fransız sokak sanatçısı Christian Gu my sokak sanatında bilinen adı ile ‘‘C215’’, 2005 yılından beri stencil tekniği ile çeşitli üretimler yapmıştır. alışmalarında genellikle çeşitli portrelerden yararlanan C215, sıklıkla kızı Nina’nın portresini çalışmaktadır.

Görsel 47. C215 Stencil alışması

C215 sokaklara yaptığı çeşitli portreler ile dikkat çekmektedir. Kullandığı renkler ve spreyci boya ile oluşturduğu renk geçişleri, onun sanatını sokakta dikkat çekici kılmıştır. C215 stencil tekniğinin bir parçası olan köprüler ve adaların kullanımına çok zekice bir yorumlama katarak kendi çizgisel stilini yaratmıştır.

Görsel 48. C215'in İstanbul'da bulunan Stencil Çalışması, 2014

“C215'in şablon tekniğiyle yaptığı çalışmaları, bu tekniğin basit, kaba ve yalın yapısından çıkıp karmaşık, işçilikli ve grafiksel estetikten ziyade resimsel bir dili olan, realizme yaklaşan yapısıyla neredeyse duvar üzerine uygulanmış bir serigrafî izlenimi vermektedir” (Balamber, 2015: 105).

Görsel 49. C215'in Henri Leclerc portresi, 2022

3.5. Logan Hicks

1971, Baltimore doğumlu olan Logan Hicks, çok katmanlı fotorealistik stencil tekniğinde ürettiği çalışmalarıyla bilinmektedir. 1993 yılında tshirt, sticker ve poster basmak için serigrafi atölyesinde çalışmaya başladı. Ardından 1999 yılında Shepard Fairey ile arkadaş olduktan sonra, San Diego'ya Shepard'ın yanına taşındı. Geride bıraktığı serigrafi ekipmanları yerine burada stencil ile üretimler yaparak çalışmaya başladı.

Görsel 50. Logan Hicks It's Never Really Quiet (yellow), Tuval Üzerine Sprey Boya, 183 x 122cm, 2012

Görsel olarak kendi çektiği fotoğrafları kullanan Hicks, New York sokakları, altgeçitleri ve geceleri ıssızlaşan şehirlerin sokaklarını görsel olarak seçmiştir. Fotorealistik tarzda stencil konusunda uzmanlaşan Hicks, çalışmalarında 15 farklı katmana kadar şablon kullanmaktadır. Bu detay ve hassasiyette büyük ölçülerde çalışmalar üretmek oldukça zor bir üretim sürecini de peşinde getirmektedir.

Görsel 51. Logan Hicks'in Houston Street'de bulunan mural çalışması, 2016

New York'da bulunan Houston Sokağındaki 21m x 6m boyutundaki, 150 kişinin New York sokaklarındaki görüntüsünden oluşan bu mural çalışması, 5 katmandan oluşan ve her katmanda 210 şablon bulunan, oldukça detaylı ve uzmanlık gerektiren bir çalışmadır.

Görsel 52. Logan Hicks'in Houston Street'de bulunan mural çalışmasının detay görüntüsü, 2016

3.6. Stan Lex

Stan Lex, Stan (1982 Roma) ve Lex (1982 Taranto) olarak tanınan İtalyan sokak sanatı ikilisidir. Stan 2000, Lex 2001 yılından günümüze kadar sokaklara stencil çalışmaları yapmaktadırlar. İtalya’da sokak sanatı ve stencil kültürü, Fransa’daki kadar güçlü bir gelişim seyredermemiştir. Stan Lex bu konuda İtalya’da stencil graffitinin öncüleri olarak kabul edilmektedirler. Çalışmaları başta Roma olmak üzere, Londra, Paris, Barselona, New York, Şangay gibi Dünya’nın pek çok şehirde çalışmaları bulunmaktadır.

Görsel 53. Stan Lex, The Church, Mentana / Roma 2016

Stan Lex çalışmalarında çizgilerden oluşan halftone stencil tekniği kullanmaktadırlar. Çalışmalarının ana konusunu anonim insanların portreleri oluşturmaktadır.

Görsel 54. Stan Lex, Living Walls, Atlanta, 2012

Fotoğraf ve stencil sanatını Op Art ile yorumlandığı anıtsal boyutlardaki mural çalışmaları, çalışmayı oluşturan çizgilerin dikkatlice kesilip şablonlar oluşturmasıyla meydana gelmektedir. Op Art etkisiyle birlikte, şablon çizgilerinden oluşturdukları çeşitli geometrik örüntüleri çalışmalarında kullanmaktadırlar.

Görsel 55. Stan Lex, Outer Spaces, Poznan/Polonya, 2012

Görsel 56. Stan Lex, Luis Elizondo Auditorium, Monterrey/Meksika, 2017

Stan Lex 2017 yılında Meksika’da bulunan Luis Elizondo Auditorium’unda Dünya’da şimdiye de stencil ile yapılmış en büyük çalışma niteliğine sahip “Digital Landscape” muralını yapmışlardır.

“Eser dört bin metrekare yüzeyden oluşmaktadır. Çalışma 1.952 metrekare siyah beyaz boyalı alan ile birlikte 1.600 metrekare parçalanmış kağıttan oluşmaktadır. Bu nedenle, dünyanın en büyük şablon çalışması olarak kabul edilmiştir” (Corazon, 2019).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE SOKAK SANATINDA STENCIL

4.1. Türkiye Sokak Sanatında Stencil Örnekleri

Çalışmanın dördüncü bölümünde tüm bu global graffiti ve sokak sanatı kültüründen etkinmiş, Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde üretimler gerçekleştiren sokak sanatçılarının çalışmaları derlenmiştir. Temel olarak stencil tekniği kullanılarak yapılmış olan çalışmalar başta olmak üzere gerilla enstalasyon gibi çeşitli sokak sanatı üretim tekniklerinden çalışmalar bulunmaktadır.

4.1.1. İzinsiz

Görsel 57. İzinsiz, Kabataş / İstanbul, 2018

İzinsiz, Banksy'nin önderi olduğu protest sokak sanatı ekolünün Türkiye'deki en bilinen ve üretken sanatçılarından. Çalışmalarında siyasi göndermelerle birlikte özgürlük ve toplumsal sorunlar ana konu olarak yer almaktadır.

Görsel 58. İzinsiz, Eminönü / İstanbul, 2018

Görsel 59. İzinsiz, "Muz Cumhuriyeti", Karaköy / İstanbul, 2016

Görsel 60. İzensiz & Canavar , “Mutsuzluğun Resmi”, Beşiktaş/İstanbul, 2021

Görsel 61. İzensiz, “Birleşik İsyan Marketleri Kaynatmalık Taş”, İstanbul, 2020

İzensiz'in 2020 yılında yaptığı gerilla enstalasyon çalışması olan “Kaynatmalık Taş” geçim sıkıntısı yaşayan ve yoksullaşan vatandaşlara itafen yapılmıştır (Tahaoğlu, 2020)¹. Yaşanan ekonomik sıkıntıları oldukça çarpıcı ve sert bir dille aktarmıştır.

¹ Çalışma ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz: Tahaoğlu, Ç. (2020). Toptan Fiyatına Perakende Sanat. Erişim:29.06.2022, <https://birartibir.org/toptan-fiyatina-perakende-sanat>

4.1.2. No More Lies

Görsel 62. No More Lies, Beşiktaş/İstanbul, 2016

Gerçek kimliği bilinmeyen No More Lies, sokaklara stencil ile genellikle nesli tükenmek üzere olan hayvanları konu alan çalışmalar yapmaktadır.

Görsel 63. No More Lies, Paris/Fransa, 2016

No More Lies 2016 yılında Paris'te önemli kent sanatı merkezlerinden biri olan LeMUR'da bulunan ve her 3 haftada bir farklı sanatçılar tarafından boyanan duvara mülteci ve göçmen krizi ile ilgili bir çalışma yapmıştır.

Görsel 64. No More Lies, İstanbul Comic Art Festival, Beşiktaş/İstanbul, 2019

Çalışmalarında hayvan hakları ve vegan aktivist söylemlere de rastlamak mümkündür.

Görsel 65. No More Lies, Fatih/İstanbul, 2017

4.1.3. İllstencil

Görsel 66. ill stencil, Infection, İstanbul, 2018

1985 Tahran doğumlu olan ill, sokakta ve atölyesinde ürettiği çalışmalarında genellikle sansür, insan hakları, çocuklar ve umutsuzluk konularını işlemektedir. Çalışmaları ABD, Hollanda, İngiltere, Belçika, Singapur ve pek çok farklı ülkede sergilenmiştir. Bir süredir İstanbul'da yaşayıp çalışmalarını burada devam ettirmektedir.

Görsel 67. ill stencil, reAd, İstanbul, 2017

Görsel 68. ill stencil, Baloon Guns, 100x60cm Tuval üzerine Sprey ve Akrilik Boya, 2016

İran'ın baskıcı otoriter rejiminin yasaklayıcı tutumu, sokak sanatçılarının özgürlük arayışlarını duvarlara taşımaya itmiştir.

Görsel 69. ill stencil, 2016

4.1.4. Mad Stencil

Görsel 70. Mad Stencils, Hidden Reality, İstanbul, 2020

1987 Tebriz doğumlu olan Mad, 2008 yılından beri aktif olarak sokak sanatı ile ilgilenip üretimler yapmaktadır. Sokak sanatı kariyerinin ilk yıllarında İran'lı ünlü sokak sanatçıları Icy ve Sot ile olan dostluğu sokak sanatı üretimlerine yansımıştır. Mad çalışmalarına İstanbul'da devam etmektedir.

Görsel 71. Mad Stencils, District N 34°, İstanbul, 2019

Kendisine sorulan bir soruya yanıt olarak yeni çalışmalarında kullandığı çalışma tarzını ve zaman içinde değiştirdiği sanatsal ifadelerindeki gelişimleri MAD şu şekilde yanıtlamaktadır; “Değişmenin birçok sanatçının ilerlemesinin bir parçası olduğunu düşünüyorum. Düşünme ve boyama tarzı zamanla değişebilir. Çevre, kültür, dil, yaş vb. gibi farklı konularda ve düşünce tarzınızı değiştirmek için birçok neden var. İran'da yaşarken ve çalışırken ağırlıklı olarak sosyal ve politik konularda çalıştım. Daha sonra Türkiye'ye taşındığımda farklı konularda çalışmaya başladım ve resimlerimi daha yüksek bir sanatsal standart haline getirdim. Artık işlerime daha fazla detay, daha fazla renk ve daha fazla katman ekliyorum ve çalışmaların ele aldıkları hikayeler daha karmaşık hale geldi. Bazen kendi vizyonumla harmanlanmış mitolojik ve ilahi hikayelere dayanan farklı unsur ve karakterleri karıştırarak kurgusal ve fantezi dünyalar yaratmaya çalışıyorum. Her şeyin olabileceği ve sınırsız olduğu bir dünya. Ama her zaman şablona sadık kaldım. Bu tekniği ve ne kadar hızlı olduğunu seviyorum” (Vetter, 2022).

Görsel 72. Mad Stencils, Knockout, İstanbul, 2017

Görsel 73. Mad Stencils, Fall of Man, İstanbul, 2018

4.2. Kişisel Uygulamalar

Kişisel uygulama olarak gerçekleştirdiğim stencil çalışmalarında stencil sanatından pek çok farklı görsel ifade biçimi özgün bir konu bağlamı ile kullanılmıştır. Pop ve kültleşmiş figürlerin yer aldığı bu çalışmalarda, ifadeler bazen bir hayvan, bazen bir ünlü portresi, bazen ise çeşitli kalınlıklardaki çizgilerin renklerle olan kompozisyon dengesiyle meydana gelmektedir.

Tasarım öğesi olarak çizginin ritm ve örüntü ile tamamlanmasıyla meydana gelen halftone stencil portre çalışmaları bazen tek renkli, bazen ise birden çok renkli olarak ifade edilmektedir. Çok renkli olanlarda çizgiler renklerle doğru orantıda bir ışık gölge değerine sahiptirler. Tasarım bu değerler dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Çalışmalarında sokak sanatının temel üretim tekniklerinden biri olan stencil tekniğini, graffiti ve grafik baskı teknikleri ile birleştiği bir görsel estetik form yakalamaya çalışmaktayım. Sokak sanatının kökleri olan graffiti ile ilişkisini bazen global bazen yerel figürler kullanarak birleştirmeye, bu çalışmalarda pastiş, ironi ve kültürler arası çarpışmalardan doğan tezatlıklar ile bir görsel anlatı formu yakalamaya çalışmaktayım.

Görsel 74. Ramazan Bozdağ, Society, Tuval Üzerine Sprey Boya, 135 x 90 cm, 2020

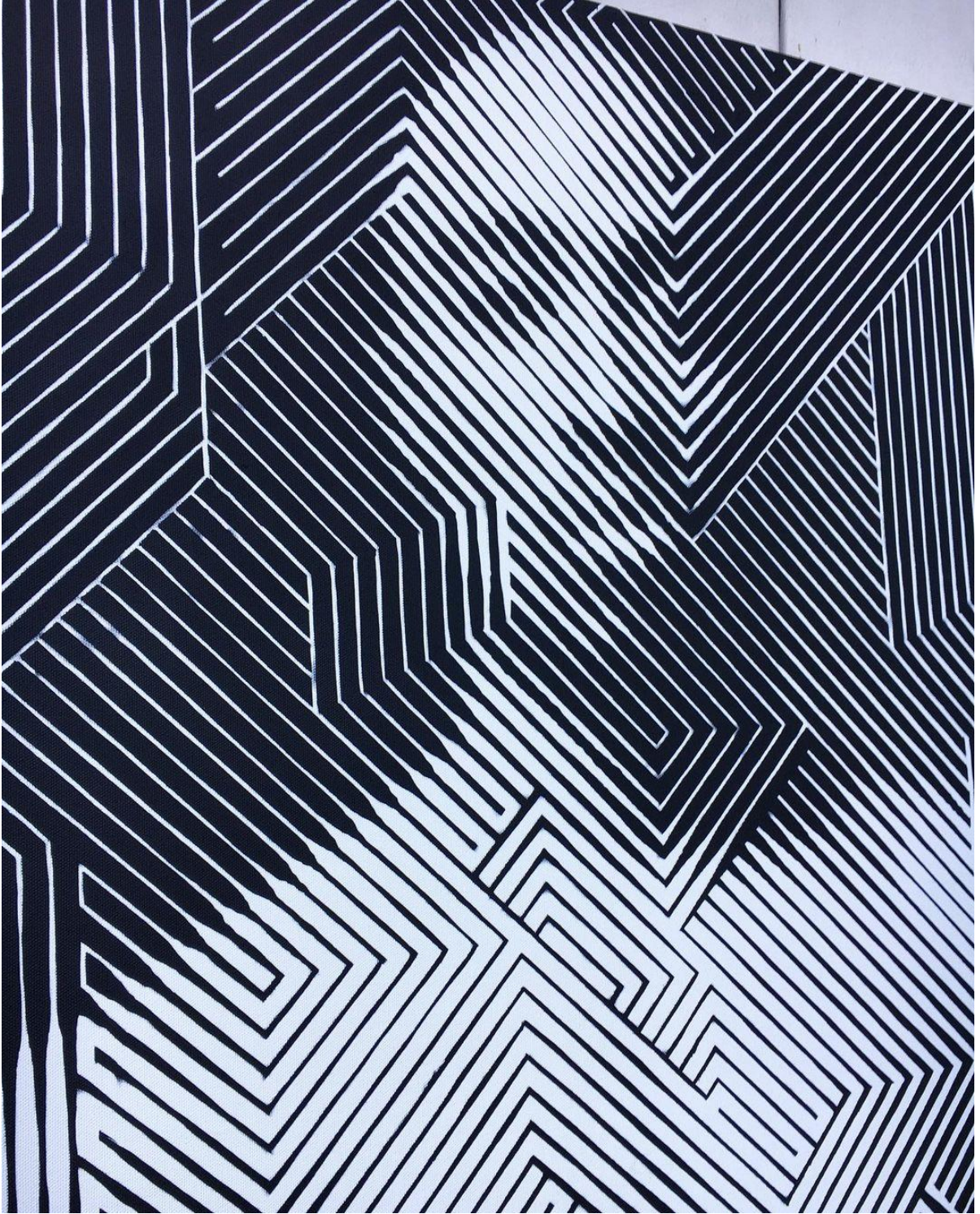
Görsel 75. Ramazan Bozdağ, Old Society, Tuval Üzerine Sprey Boya, 135 x 90 cm, 2021

Görsel 76. Ramazan Bozdağ, Yarenli Jimi, Tuval Üzerine Akrilik ve Sprey Boya, 90 x 100 cm, 2019

Görsel 77. Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Tuval Üzerine Sprey Boya, 100 x 110 cm, 2021

Görsel 78. Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Tuval Üzerine Sprey Boya, 100 x 110 cm, 2021

Görsel 79. Ramazan Bozdağ, O.G., Tuval Üzerine Sprey Boya, 60 x 70 cm, 2020

Amerikalı ünlü Rap grubu Run DMC logosunun olduğu şapkanı eklediği çalışmada bize poz veren Orhan Gencebay'ın portresi bulunmaktadır. Half-tone çizgilerden oluşan bu stencil çalışmasının arkaplanında "Batsın Bu Dünya" şarkısının sözleri bulunmaktadır.

Görsel 80. Ramazan Bozdağ, Napoleon di Buonaparte, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 90 x 100 cm, 2020

Üç farklı açıdaki çizgilerin, belirli bir geometrik şekilde farklı renkler ile birbirini tamamlar nitelikte bir araya gelmesiyle oluşan bu stencil tasarımında, arkaplan sokaklardaki graffitilerle birlikte eskitilmiş bir görünüm kazanmıştır. Çöpçüler Kralı film afişinde yer alan bu fotoğrafta Kemal Sunal, Fransız İmparator Napolyon kostümü ile elinde süpürge ile poz vermektedir.

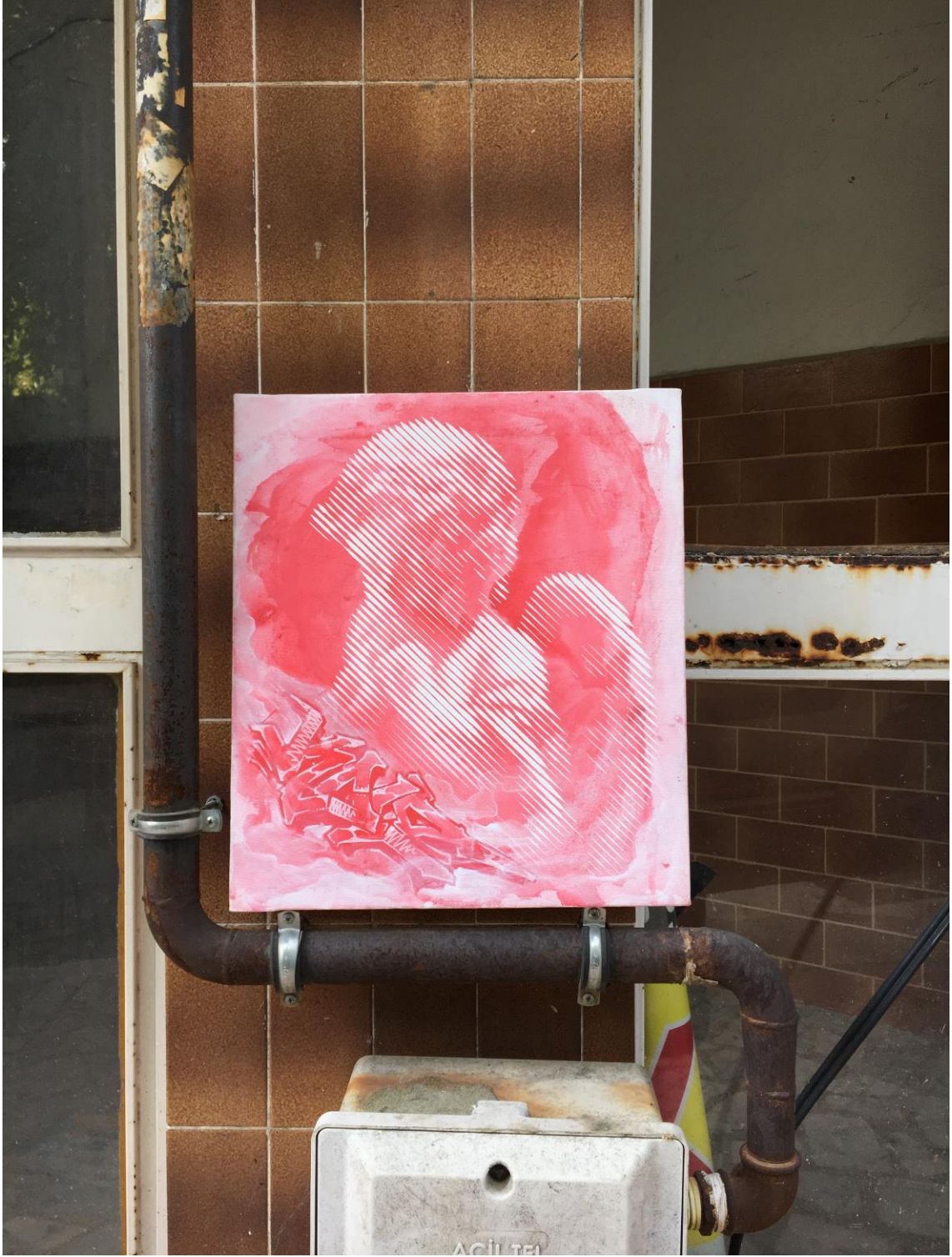

Görsel 81. Ramazan Bozdağ, Napoleon di Buonaparte, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 90 x 100 cm, 2020

Görsel 82. Ramazan Bozdağ, Der Schrei der Natur, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 90 x 100 cm, 2020

Bu çalışmada Ekspresyonist ressam Edvard Munch'a ait olan Çığlık tablosunun ifadesi pastiş kullanılarak taklit edilmiştir. 3 farklı açıda dalgalı çizgisel halftone şablonundan oluşan bu çalışmada koyu – orta - açık değerleri, çizgi formuna dönüştürerek çok katmanlı bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Görsel 83. Ramazan Bozdağ, Pray, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 41 x 47 cm, 2021

Görsel 84. Ramazan Bozdağ, Ready to Eat I, II, III, IV, Tuval Üzerine Sprey Boya, 40 x 40 cm, 2020

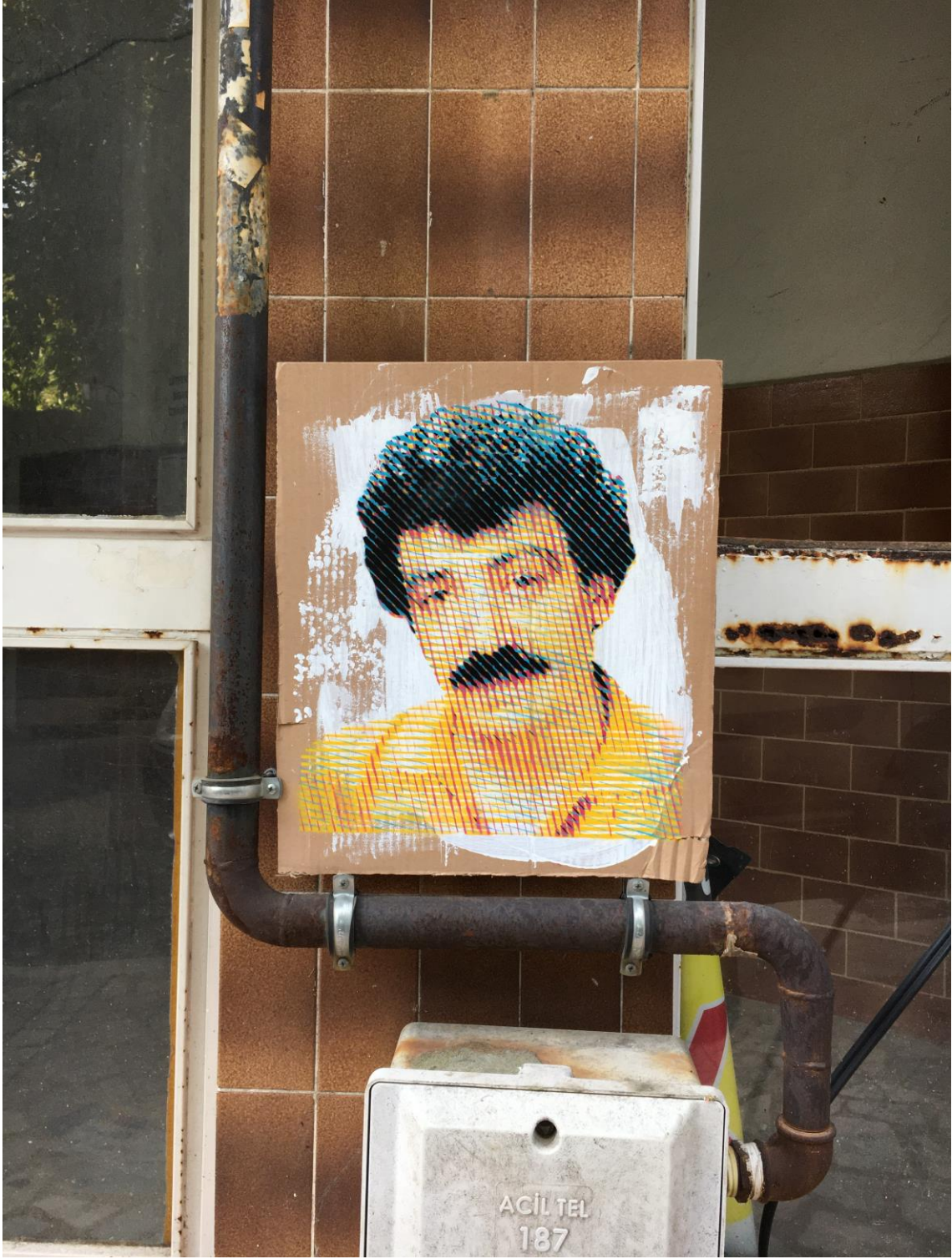
“Ready to Eat” çalışmasında Pop Art imgelerini kullanılmış ve üretim felsefesi olarak Andy Warhol’ un endüstri ve seri üretim vurgusu yaptığı ifadeden yola çıkarak kazanmıştır. Andy Warhol’un Marilyn Monroe portesindeki çoklu ve renkli tekrar ifadesinden esinle, bizlerle alay edercesine dil çıkaran bir koyuna seri üretim ve tüketim nesnesi olarak yaklaşmıştır. Vegan aktivist bir söylemde bulunan çalışmanın isim seçimi, çalışmayı renkli ve ve alaycı bir ifadeden çıkararak hazır yemek tüketim endüstrisine bakışta ironik bir boyut kazandırmaktadır. Farklı iki açıdaki orta ve koyu değerlere sahip halftone dalgalı çizgilerin, kromatik renklerle birlikte kullanımından oluşan çalışma bizlere çok katmanlı bir stencil örneği sunmaktadır.

Görsel 85. Ramazan Bozdağ, Ready to Eat - I, Tuval Üzerine Sprey Boya, 40 x 40 cm, 2020

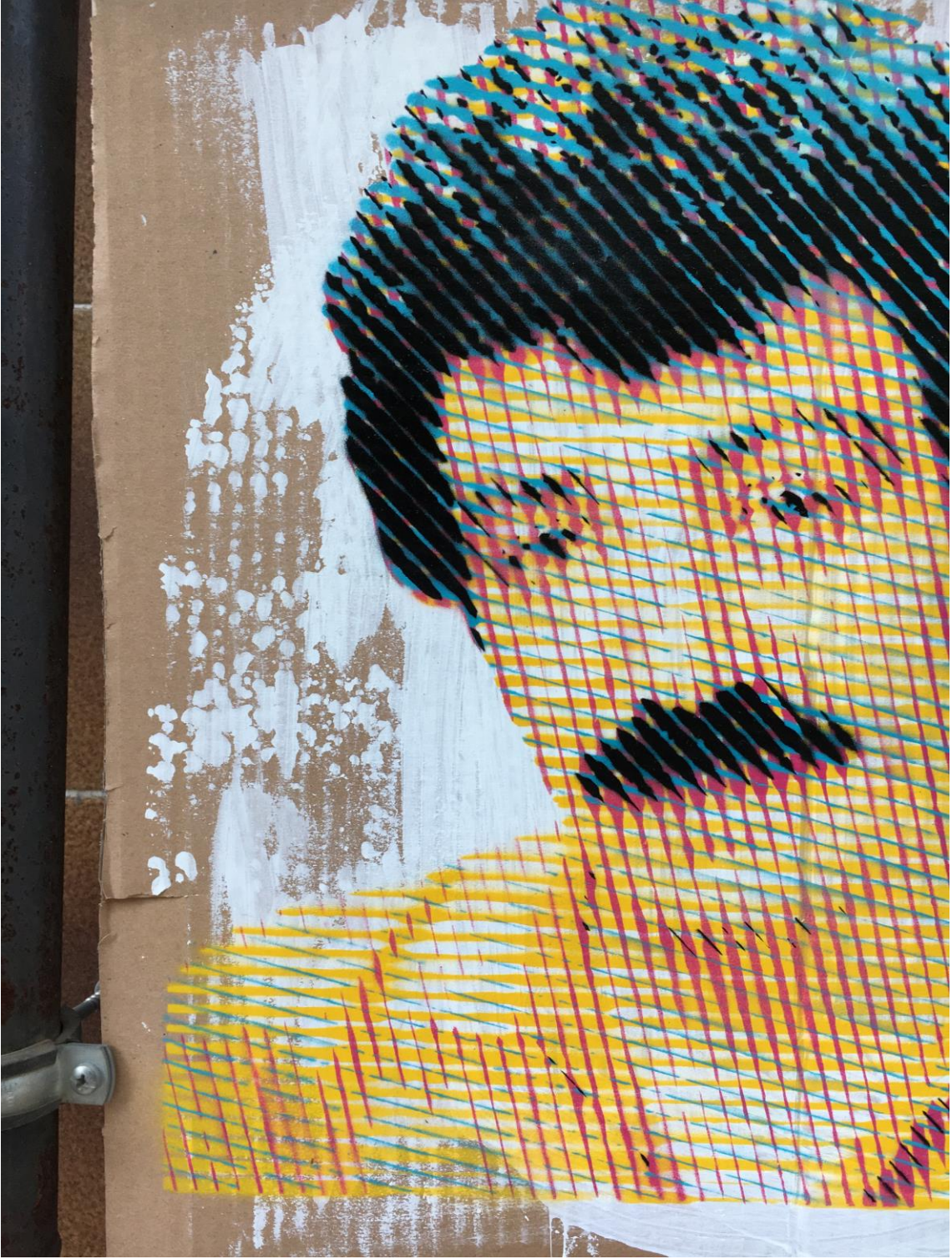

Görsel 86. Ramazan Bozdağ, Sadri Alışık, 300gr. Bristol Kağıt Üzerine Sprey Boya, 50 x 70 cm, 2020

Görsel 87. Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Karton Üzerine Sprey Boya ve Akrilik Boya, 41 x 48 cm, 2021

Çizgisel halftone stencil tekniği ile matbaa ve baskı teknolojisinde sıklıkla kullanılan CMYK renk paletinin bir ara gelerek oluşturdukları “halftone cmyk stencil” tekniği baskiresim ve sokak sanatının birlikte kullanımına bir örnek niteliğindedir

Görsel 88. Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Karton Üzerine Sprey Boya ve Akrilik Boya, 41 x 48 cm, 2021

Dört farklı çizisel half-tone stencilin, dört farklı renkte (Cyan, Magenta, Yellow, Key) ve bu renklerin dört özel açılarda üst üste gelmesiyle oluşan görüntü fotografik bir yansıma sunmaktadır.

Görsel 89. Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 50 x 70 cm, 2021

Görsel 90. Ramazan Bozdağ, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 50 x 70 cm, 2021

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlık tarihini ilk yıllarından beri süregelen içgüdüsel bir dürtü olan iz bırakma dürtüsünün ürünlerinden biri olan mağara resimleri, birbirinden farklı zaman ve coğrafyalarda çeşitli etkilerle karşımıza çıkmıştır. Bu dürtü tarihin pek çok farklı zamanında farklı formlarda kendisini göstermiştir. Modern graffitinin köklerine dayanan bu gelenek II. Dünya Savaşı ve sonrasında Kilroy imgesi ile ikonlaşmış bir fenomene dönüşmüştür. Amerika’da oluşan çeşitli sosyo-ekonomik bunalım ortamında dışavurumsal bir ifadeye oluşturmuş ve kitlesel bir hareket ile isim kazanmıştır. Modern graffiti zamanla özgün üretimlerle kamusal alanlarda yerini almıştır. Sonrasında çeşitli sanat akımlarıyla alt kültürlerin etkisi ile sokak sanatı üretim formunun yaratımında Keith Haring, Jean Michel Basquiat ve Blek le Rat gibi sokaklarda üretimler yapmış sanatçıların payı büyüktür.

Sokak sanatı zamanla kendi üretim felsefesini ve üretim tekniklerini geliştirmiş, bu teknikler üzerinde uzmanlaşmış sanatçılar yetişmiştir. Stencil tekniği, geçmişi tarih öncesi dönemlere dayanmakla birlikte sanatsal üretim formu olarak da kullanılmıştır. Sokak sanatında stencil tekniği bu kullanım alanını genişletmiş ve çeşitli tarzlarda stencil stilleri yaratmıştır. Logan Hicks, Shepard Fairey, Stan Lex, C215, Banksy gibi birbirinden çok farklı tarzlarda üretimler yapan özgün sanatçılar yetişmiştir.

Sokak sanatçıları çalışmalarında toplumsal ve politik konuları, ironik ve absürt bir söylem biçimiyle birlikte yalın grafiksel bir dil ile işlemiştir. Kendilerine özgü şablon tarzlarına vurgu yapılmıştır. Sokak sanatının çeşitliliği ve yaratıcılığı onu kamusal alanda dikkat çekici kılmıştır. Global sokak sanatında stencil tekniğini benimsemiş sanatçıların oluşturduğu görsel ifadesel anlatım formundan etkilenerek, Türkiye’de çalışmalar yapan Sokak Sanatçılarının çalışmaları incelenmiş, kendilerine has görsel biçimleri derlenmiştir. Her sanatçının farklı bir perspektif ve görsel dil ile yaklaştığı stencil tekniği, üretim çeşitliliği açısından zengin bir ifade biçimi olmuştur. Bu özgün görsel dil aracılığı ile çeşitli pop-kült imgeleri ele alarak gerçekleştirdiğim kişisel çalışmalarda hem sokak sanatının zengin görsel birikiminden faydalanılmış hem de pop art, op art ve cmyk baskı tekniklerinin bir arada kullanımıyla oluşturulmuş ifadesel bir dil sergilenmiştir.

Sokak sanatı pek çok kültür, teknik ve akım ile etkileşime açık bir yapıdadır. Üretimlerde kullanılacak olan ifade, görsel imaj ve konu seçiminde farklı yaklaşımlarla özgünleştirilip, modern bir görsel anlatım dili yaratılabilir. Konu ve ifade bağlamında yerel ile küresel kültürlerin etkileşimlerinden doğan durumların uyum ve tezatlığını işlediğim çalışmalarla birlikte estetiksel form olarak pek çok görsel imgeyle akımın işlenmesine olanak sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alkan, H. U. (2019). *Günümüz Gençlik Hareketlerinde Stencil*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Armstrong, S. (2019). “*Street Art*”. Thames & Hudson Ltd., Londra.
- Balamber, B. (2015). *Baskıresim ve Sokak Sanatı*. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Cansız, O. S. (2012). *Sokak Sanatının Kent Kimliği Üzerine Etkileri*. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Corazon, K. (2019). Sten Lex Realiza El Stencil Mas Grande Del Mundo En Distritotec. Erişim: 19 Haziran 2022, <https://www.allcitycanvas.com/sten-lex-stencil-mas-grande-del-mundo-distrito-tec>.
- Erdem, S. (2018). *Graffiti ve Sokak Sanatının Tarihsel Süreçte İletişim Stratejileri Açısından Değerlendirilişi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Erdoğan, G. (2009). *Kamusal Mekanda Sokak Sanatı: Graffiti İstanbul, Beyoğlu, Yüksek Kaldırım Sokak İncelemesi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Fairey, S. (1990). “*Manifesto*”. <http://www.obeygiant.com/about> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)
- World Wide Words: Kilroy Was Here, <http://www.worldwidewords.org/qa/qa-kill1.htm>, (Erişim Tarihi 30.05.2022)
- İnal, İ. G. (2011). *Graffiti Sanatının Belgesel Sinemadaki Yansımaları “Duvarın Sesi”*. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Kurtoğlu, H. B. (2019). *Gerilla Sanatın Sanat Kurumlarına Karşı Konumu*. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı, İstanbul.
- Lemoine, S. (2014). *Müze Bir Karşı Kültür: Kuruma Meydan Okuyan Kent Sanatı*. İçinde *Duvarların Dili Graffiti / Sokak Sanatı*. (Ed: T. Bahar, F. Çolakoğlu, A. Ataç, U. Soley. Pera Müzesi Yayını: İstanbul.

Manco, T. (2002). *Stencil Graffiti*. Thames & Hudson Ltd., Londra.

Satıcı, F. K. (2010). *Şablonla Boyama/Stencil Underground Poetix 5*.

Vetter, L. (2022). Urban.Talks-Mad-Urbanyte. Erişim: 29 Haziran 2022, <https://www.urbanyte.art/mad>.

Resim Kaynakçası

- Resim 1** İlhan Gaye İnal, *Graffiti Sanatının Belgesel Sinemadaki Yansımaları "Duvarın Sesi"*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2011, s.3.
- Resim 2** The walls of Pompeii: the inscriptions and the graffiti, <https://pompeitourguide.me/2014/06/06/the-walls-of-pompeii-the-inscriptions-and-the-graffiti>, (Erişim Tarihi 30.05.2022).
- Resim 3** Kilroy was here, https://en.wikipedia.org/wiki/Kilroy_was_here, (Erişim Tarihi 30.05.2022).
- Resim 4** Dez n Crew, <https://www.flickr.com/photos/22230491@N06/2383902380>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 5** TAKI 183, <https://www.taki183.net>, (Erişim Tarihi 30.05.2022).
- Resim 6** "Cops on subway," 1981. © Martha Cooper/Courtesy of Steven Kasher Gallery, <https://potd.pdnonline.com/2017/04/24/45806/martha-cooper-kasher-03>, (Erişim Tarihi 30.05.2022).
- Resim 7** Anssi Arte <https://www.chiefgarage.com/GRAFFABC.html>, (Erişim Tarihi 30.05.2022).
- Resim 8** Stewart J, 2009. *Graffiti Kings: New York City Mass Transit Art of the 1970s*. Abrams, Singapore'dan aktaran Anssi Räisänen, *Graffiti Letterforms and Trends in Popular Culture 1971–1989*, Helsinki, 2013, s.43.

- Resim 9** <https://www.stevenkasher.com/artists/martha-cooper#8>, (Erişim Tarihi 30.05.2022).
- Resim 10** Style Wars, <https://www.imdb.com/title/tt0177262>, (Erişim Tarihi 30.05.2022).
- Resim 11** Pera Müzesi, *Duvarların Dili Graffiti / Sokak Sanatı Sergi Kataloğu*, İstanbul, 2014, s. 128.
- Resim 12** Patti Astor, Eighties Art-Scene Icon And Wild Style Star, Still Has Fun <https://www.vulture.com/2013/09/patti-astor-fun-gallery-wild-style-profile.html>, (Erişim Tarihi 08.06.2022).
- Resim 13** Daniel Feray Diyagramı, <https://www.concretetodata.com/artists/daniel-feral>, (Erişim Tarihi: 19.05.2022).
- Resim 14** Keith Haring’s Graffiti in New York Subway, <https://www.dailyartmagazine.com/graffiti-subways-keith-haring>, (Erişim Tarihi 08.06.2022).
- Resim 15** ‘Welcome to Gaza’ by Banksy, <https://www.graffitistreet.com/welcome-to-gaza-banksy-street-art-2015>, (Erişim Tarihi 08.06.2022).
- Resim 16** Brooklyn Street Art, <https://www.brooklynstreetart.com/2017/03/07/slap-it-slick-stickers-spread-across-city-surfaces-speak-and-surprise>, (Erişim Tarihi 12.06.2022).
- Resim 17** Art in War, <https://streetartutopia.com/2022/05/27/art-in-war-photo-story-by-street-artist-c215-in-ukraine-2022>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 18** Swoon, <https://urban-nation.com/artist/swoon>, (Erişim Tarihi 12.06.2022).
- Resim 19** Shepard Fairey Mural at Baisikeli, <https://www.flickr.com/photos/wv/6265694964/in/album72157628015115960>, (Erişim Tarihi 12.06.2022).
- Resim 20** Soho Paste Up, <https://www.flickr.com/photos/freepamphlet/3836341245>, (Erişim Tarihi 12.06.2022).

- Resim 21** ‘By Etam Cru – In Oslo, Norway, <https://streetartutopia.com/2014/07/03/etam-cru-oslo-norway>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 22** MURAL İSTANBUL FESTİVALİ 2014, <https://artsandculture.google.com/asset/743-istanbul-m-city-chazme-sepe/pQG4fMWtZo-Q9w>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 23** ‘Murdered Phone Booth’ by Banksy, <https://www.banksy.co.uk/out.html>, (Erişim Tarihi 12.06.2022).
- Resim 24** Charging Bull, https://en.wikipedia.org/wiki/Charging_Bull, (Erişim Tarihi 12.06.2022).
- Resim 25** O Bir Poşet, O Bir Heykel, <http://www.sanatblog.com/o-poset-o-heykel/>, (Erişim Tarihi 15.06.2022).
- Resim 26** Cueva de las Manos, https://en.wikipedia.org/wiki/Cueva_de_las_Manos, (Erişim Tarihi 13.06.2022).
- Resim 27** Cueva de las Manos, https://en.wikipedia.org/wiki/Cueva_de_las_Manos, (Erişim Tarihi 13.06.2022).
- Resim 28** What is Katazome?, <https://craftatlas.co/crafts/katazome>, (Erişim Tarihi 15.06.2022).
- Resim 29** What is Katazome?, <https://craftatlas.co/crafts/katazome>, (Erişim Tarihi 15.06.2022).
- Resim 30** The clown, from the illustrated book Jazz, <https://www.artgallery.nsw.gov.au/collection/works/151.2014.1>, (Erişim Tarihi 15.06.2022).
- Resim 31** 1980’s – Blek le Rat, <https://blekleratoriginal.com/en/1980s>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 32** 1980’s – Blek le Rat, <https://blekleratoriginal.com/en/1980s>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).

- Resim 33** 2000's – Blek le Rat, <https://blekleratoriginal.com/en/2000s>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 34** 2000's – Blek le Rat, <https://blekleratoriginal.com/en/2000s>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 35** 2000's – Blek le Rat, <https://blekleratoriginal.com/en/2000s>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 36** After The Apocalypse (Framed), <https://www.artsper.com/us/contemporary-artworks/print/427725/after-the-apocalypse-framed>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 37** 2000s – Blek le Rat, <https://blekleratoriginal.com/en/2000s>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 38** Ikea Punk, <https://banksyexplained.com/ikea-punk-2009>, (Erişim Tarihi: 17.06.2022).
- Resim 39** SELVİ, Yeliz; KOCA, Binnaz (2016). *Banksy'i Anlamak* SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Kasım/Aralık'16 Cilt:9 Sayı:18 ISSN 1308-2698 s.286.
- Resim 40** Banksy, <https://www.banksy.co.uk/in.html>, (Erişim Tarihi: 17.06.2022)
- Resim 41** SELVİ, Yeliz; KOCA, Binnaz (2016). “*Banksy'i Anlamak*” SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Kasım/Aralık'16 Cilt:9 Sayı:18 ISSN 1308-2698 s.286.
- Resim 42** Christ With Shopping Bags, 2004 <https://banksyexplained.com/christ-with-shopping-bags-2004>, (Erişim Tarihi:17.06.2022).
- Resim 43** D'ANDRÉ THE GIANT HAS A POSSE À HOPE, <https://artpla.co/troisieme/dandre-the-giant-has-a-posse-a-hope> (Erişim Tarihi 17.06.2022).
- Resim 44** CHINESE SOLDIERS COLLAGE ON PAPER, <https://obeygiant.com/fine-art/chinese-soldiers-collage-on-paper->

2/?tax=1&tax_name=medium_art_category&term_id=33, (Erişim Tarihi 17.06.2022).

Resim 45 DEFEND DIGNITY, LOS ANGELES CA, <https://obeygiant.com/defend-dignity-los-angeles-ca>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).

Resim 46 'Hope' Poster Artist Shepard Fairey Says Obama Let Him Down,, <https://abcnews.go.com/Politics/hope-poster-artist-shepard-fairey-obama/story?id=31388860>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).

Resim 47 Recent Stencil Graffiti from C215, <https://www.thisiscolossal.com/2014/09/recent-stencil-graffiti-works-from-c215/>, (Erişim Tarihi 16.06.2022).

Resim 48 C215, <https://www.instagram.com/p/Cc2Bq8GoPLo>, (Erişim Tarihi 16.06.2022).

Resim 49 C215 - İstanbul, <https://www.flickr.com/photos/c215/albums/72157614426505233>, (Erişim Tarihi 16.06.2022).

Resim 50 Widewalls Podcast #7: Logan Hicks, <https://www.widewalls.ch/magazine/widewalls-podcast-7-logan-hicks-2015>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).

Resim 51 “The Story of My Life” by Logan Hicks on the Houston Bowery Wall, <https://streetartnews.net/2016/08/the-story-of-my-life-by-logan-hicks-on-the-houston-bowery-wall.html>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).

Resim 52 “The Story of My Life” by Logan Hicks on the Houston Bowery Wall, <https://streetartnews.net/2016/08/the-story-of-my-life-by-logan-hicks-on-the-houston-bowery-wall.html>, (Erişim Tarihi 17.06.2022).

Resim 53 STEN LEX–THE CHURCH–CONVENT of MENTANA, <https://stenlex.com/2012/12/11/sten-lex-the-church-%e2%80%a0-convent-of-mentana>, (Erişim Tarihi 19.06.2022).

- Resim 54** LIVING WALLS 2012 – ATLANTA – STEN LEX, <https://stenlex.com/2012/08/27/living-walls-2012-atlanta-sten-lex-2>, (Erişim Tarihi 19.06.2022).
- Resim 55** Sten & Lex Mural, https://www.inyourpocket.com/poznan/sten-lex-mural_145703v, (Erişim Tarihi 19.06.2022).
- Resim 56** STEN LEX, PAESAGGIO URBANO, AUDITORIO LUIS ELIZONDO, MONTERREY, 2017, <https://stenlex.com/2018/07/04/sten-lex-paesaggio-urbano-auditorio-luis-elizondo-monterrey-2017>, (Erişim Tarihi 19.06.2022).
- Resim 57** İzinsiz, <https://www.instagram.com/p/BkUV7mthjZV>, (Erişim Tarihi 29.06.2022)
- Resim 58** İzinsiz, <https://www.instagram.com/p/BiPNP4UBUQe>, (Erişim Tarihi 29.06.2022).
- Resim 59** İzinsiz, <https://www.instagram.com/p/BHH2Ft4AIai/>, (Erişim Tarihi 29.06.2022).
- Resim 60** İzinsiz, <https://www.instagram.com/p/CNcr7EDg8Qr>, (Erişim Tarihi 29.06.2022).
- Resim 61** İzinsiz, https://www.instagram.com/p/CH7_YKcALJZ, (Erişim Tarihi 29.06.2022).
- Resim 62** No More Lies, <https://www.instagram.com/p/BOcYCljgcJ0>, (Erişim Tarihi 21.06.2022).
- Resim 63** No More Lies, <https://www.instagram.com/p/BOcYCljgcJ0>, (Erişim Tarihi 21.06.2022).
- Resim 64** No More Lies, <https://www.instagram.com/p/B3hGQs6gtj4/>, (Erişim Tarihi 21.06.2022).
- Resim 65** No More Lies, <https://www.instagram.com/p/BZJlkJAbS4/>, (Erişim Tarihi 21.06.2022)
- Resim 66** illstencil, <https://illstencil.art/category/outdoor/#outdoor-10/>, (Erişim Tarihi 22.06.2022).

- Resim 67** illstencil, <https://illstencil.art/category/outdoor/#outdoor-18>, (Erişim Tarihi 22.06.2022).
- Resim 68** illstencil, <https://illstencil.art/category/outdoor/#outdoor-10/>, (Erişim Tarihi 22.06.2022).
- Resim 69** ill, <https://www.instagram.com/p/BEIH7Wylmza>, (Erişim Tarihi 22.06.2022)
- Resim 70** Mad Stencils, <https://madstencils.com/category/outdoor/#gallery-6>, (Erişim Tarihi 22.06.2022).
- Resim 71** Mad Stencils, <https://madstencils.com/category/outdoor/#gallery-12>, (Erişim Tarihi 22.06.2022).
- Resim 72** Mad Stencils, <https://madstencils.com/category/outdoor/#gallery-12>, (Erişim Tarihi 22.06.2022).
- Resim 73** Mad Stencils, <https://madstencils.com/category/outdoor/#gallery-12>, (Erişim Tarihi 22.06.2022).
- Resim 74** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 75** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 76** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 77** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 78** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 79** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 80** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 81** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 82** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 83** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 84** Ramazan Bozdağ Arşivi.
- Resim 85** Ramazan Bozdağ Arşivi.

Resim 86 Ramazan Bozdağ Arşivi.

Resim 87 Ramazan Bozdağ Arşivi.

Resim 88 Ramazan Bozdağ Arşivi.

Resim 89 Ramazan Bozdağ Arşivi.

Resim 90 Ramazan Bozdağ Arşivi.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim SOYİSİM : Ramazan BOZDAĞ

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl:

İLETİŞİM

E-posta Adresi :

ORCID :

2013 – Manisa Büyükşehir Belediyesi Graffiti / Sokak Sanatı Graffiti Workshop Etkinliği / Manisa

2015 - T.C. Sağlık Bakanlığı Manisa İl Sağlık Müdürlüğü Madde Bağımlılığı İle Mücadele Konulu Resim Sergisi / Manisa

2017 - Adnan Menderes Üniversitesi Bahar Şenlikleri Yılsonu Sergisi / Aydın

2018 - Adnan Menderes Üniversitesi Bahar Şenlikleri Yılsonu Sergisi / Aydın

2018 - Yolo Art Gallery International Contemporary Art Shows / İzmir

2018 - Adnan Menderes Üniversitesi Koç Spor Fest / Graffiti Workshop / Aydın

2019 - Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği Genç Etkinlik 8 Sergisi / İstanbul

2019 - Yolo Art Gallery International Contemporary Art Shows / İzmir

2019 - Adnan Menderes Üniversitesi Grafik Anasanat Mezuniyet Sergisi / Aydın

2019 - Bulgaria / Varna Boris Georgiev Museum and Gallery / International Varna Art Meeting / Varna / Bulgaristan

2019 - “Kendi Aramızda” Lisansüstü Öğrencileri Karma Sergisi / Çanakkale

2019- “Ne Var Ne Yok - 7” GSF Lisans ve Lisansüstü Karma Sergisi / Çanakkale

2020- “18 Mart Desen / Gravür Sergisi - 10.Yıl Sergisi” / Çanakkale

2020- “TBMM’nin 100. Yıl Anısına Disiplinlerarası Sergi” / Çanakkale

2021 - “Kendi Aramızda - 2” Lisansüstü Öğrencileri Karma Sergisi / Çanakkale

2021- “Ne Var Ne Yok - 8” GSF Lisans ve Lisansüstü Karma Sergisi / Çanakkale

2021 - “Kendi Aramızda - 3” Lisansüstü Öğrencileri Karma Sergisi / Yazar ve Sanatçı Evi Çanakkale